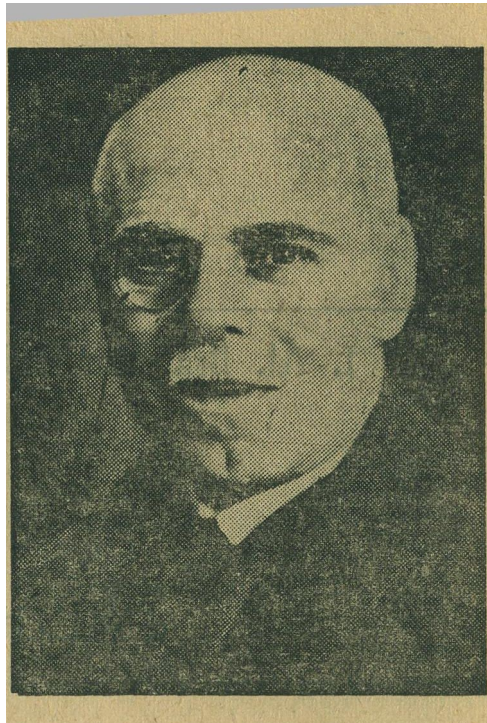

L Al. Brătescu-Voinești

Nicușor

EDITURA ION CREANGA BUCUREȘTI, 1984

Ion Alexandru Brătescu-Voinești s-a născut la 1 ianuarie 1868, la Târgoviște, unde-și petrece copilăria și urmează clasele primare. Continuă studiile la București, la liceul „Sf. Sava”, apoi la

Facultatea de Drept.

Activitatea scriitoricească o începe la *Convorbiri literare* și

O continuă la *Viața românească* și alte reviste, unde publică schițe și nuvele. Dintre volumele publicate, mai cunoscute sunt: *Nuvele și schițe* (1903); *întuneric și lumină* (1912); *În slujba păcii* (1920);

Firimituri (1929); *Din pragul apusului* (1935).

Moare la 14 decembrie 1946 la locuința sa din București.

PUIUL

Sandi, să ascuți pe mămica într-o primăvară, o

prepeliță aproape moartă de oboseală - că venea de departe, tocmai din Africa - s-a lăsat din zbor într-un lan verde de grâu, la marginea unui lăstar. După ce s-a odihnit vreo câteva zile, a început să adune bețișoare, foi uscate, paie și fire de fin și și-a făcut un cuib pe un moșoroi de pământ, mai sus, ca să nu i-l înece ploile; pe urmă, șapte zile de-a rândul a ouat câte un ou, în tot șapte ouă mici ca niște cofeturi și a început să le clocească. Ai văzut cum stă găina pe ouă? Așa sta și ea, doar că ea în loc să stea în coteț, sta afară în grâu;

și ploua, ploua de vărsa și ea nu se mișca, ca nu cumva să pătrună o picătură de ploaie la ouă. După trei săptămâni i-au ieșit niște pui drăguți, nu goi ca puii de vrabie, îmbrăcați cu puf galben ca puii de găină, dar mici, parcă erau șapte gogoși de mătase, și au început să umble prin grâu după mâncare. Prepelița prindea câte o furnică, ori câte o lăcustă, le-o fărâmițea în bucățele mici, și ei, pic!

pic! pic! cu cioculețele lor, o mâncau numaidecât. Și erau frumoși, cumiți și ascultători; se plimbau primprejurul mamei lor și când îi striga: „Pitpalac!” repede veneau lângă ea. Odată, prin iunie, când au venit țăranii să secere grâul, ăl mai mare dintre pui n-a alergat repede la che

<

marea mă-sii, și cum nu știa să zboare, haț! l-a prins un flăcău sub căciulă. Ce frică a pățit când s-a simțit strâns în palma flăcăului, numai el a știut; îi bătea inima ca ceasornicul meu din buzunar; dar a avut noroc de un țăran bătrân, care s-a rugat pentru el:

— Lasă-l jos, măi Marine, că e păcat de el, moare.

Nu-l vezi că de-abia e cât luleaua?!

Când s-a văzut scăpat, fuga speriat la prepeliță să-i spuie ce-a pățit. Ea l-a luat, l-a mângâiat și i-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu mă ascuți? Când te-i face mare, o să faci cum ăi vrea tu, dar acum, că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea, că poți să pățești și mai rău.

Și așa trăiau acolo liniștiți și fericiți. Din seceratul griului și din ridicarea snopilor se scuturaseră pe miriște o

groază de boabe cu care se hrăneau și, măcar că nu era vreo apă prin apropiere, nu sufereau de sete, că beau dimineața picături de rouă de pe firele de iarbă. Ziua, când era căldură mare, stau la umbră în lăstar; după-amiaza, când se potolea vipia, ieșeau cu toții pe miriște;

Iar în nopțile răcoroase se adunau grămadă, ca sub un cort, sub aripile ocrotitoare ale prepeliței. Încet-încet puful de pe ei s-a schimbat în fulgi și în pene, și cu ajutorul mamei lor au început să zboare. Lecțiile de zbor se făceau dimineața spre răsăritul soarelui, când se îngâna ziua cu noaptea, și seara în amurg, căci ziua era primejdios, din pricina hereților, care dădeau târcoale pe deasupra miriștii.

Mama lor îi așeza la rând și îi întreba: „Gata?” „Da”, răspundeau ei. „Una, două, trei!” Și când zicea „trei”.

frrr! zburau cu toții de la marginea lăstarului tocmai colo lângă cantonul de pe șosea și tot așa îndărăt. Și mama lor le spunea că-i învață să zboare pentru o călătorie lungă, pe care trebuiau s-o facă în curând, când o trece vara... Și o să zburăm pe sus de tot, zile și nopți, și o să vedem dedesubtul nostru orașe mari și râuri și marea”.

*

Într-o după-amiază pe la sfârșitul lui august, pe când puii se jucau frumos în miriște împrejurul prepeliței, aud o căruță venind și oprindu-se în drumeagul de pe marginea lăstarului. Au ridicat toți în sus capetele cu ochișorii ca niște mărgele negre și ascultau.

„Nero! înapoi!” s-a auzit un glas strigând. Puii n-au priceput; dar mama lor, care înțelesese că e un vânător, a rămas încremenită. Scăparea lor era lăstarul, dar tocmai dintr-acolo venea vânătorul. După o clipă de socoteală, le-a poruncit să se pitulească jos, lipiți cu pământul, și cu niciun preț să nu se miște.

— Eu o să zbor; voi să rămâneți nemișcați; care zboară, e pierdut. Ați înțeles?

Puii au clipit din ochi c-au înțeles și au rămas așteptând în tăcere.

Se auzea fâșâitul unui câine care alerga prin miriște

și din când în când glasul omului:

— Unde fugi? înapoi, Nero!

Fâșâitul se apropie – uite câinele: a rămas împietrit cu o labă în sus, cu ochii țintă înspre ei.

Î

— Nu vă mișcați, le șoptește prepelița și se strecoară binișor mai departe. Câinele pășește încet după ea. Se apropie grăbit și vânătorul. Uite-l: piciorul lui e acum așa de aproape de ei, încât văd cum i se urcă o furnică pe carâmbul cizmei. Vai! cum le bate inima. După câteva clipe prepelița zboară ras cu pământul, la doi pași de la botul câinelui, care o urmărește; vânătorul se depărtează strigând: „Înapoi! înapoi!” Nu poate trage, de frică să nu-și împuște câinele; dar prepelița se preface așa de bine că e rănită, încât câinele vrea cu orice preț s-o prindă;

Iar când socotește ea că e în afară de bătaia puștii, zboară repede spre lăstar.

În vremea asta puiul ăl mai mare, în loc să stea nemișcat ca frații lui, după cum le poruncise mă-sa, zboară; vânătorul îi aude pârâitul zborului, se întoarce și trage. Era cam departe. O singură alică l-a ajuns la aripă. N-a picat, a putut zbura până în lăstar; dar acolo, de mișcarea aripii, osul – la început numai plesnit – s-a ocăpat de tot, și puiul a căzut cu o aripă moartă. Vânătorul/
cunoscând desimea lăstarului și văzând că trăsese într-un pui, nu s-a luat după dânsul, socotind că nu face truda de a-l căuta prin lăstar.

Ălalți pui nu s-au mișcat din locul unde-i lăsase prepelița. Ascultau în tăcere. Din când în când se auzeau pocnete de pușcă și glasul vânătorului strigând „*Apporte!*”

Mai târziu căruța s-a depărtat înspre vânător pe drumeagul lăstarului; încet-încet pocnetele și strigătele1 s-au pierdut, s-au stins, și în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decât cântecul greierilor; iar când s-a înnoptat și răsărea luna dinspre Cornățel, au auzit deslușit glasul mamei lor chemându-i din capul miriștei: „*Pitpalac! pitpalac!*”

Repede au zburat înspre ea și au găsit-o. Ea i-a

numărat; lipsea unul.

— Unde e nenea?

— Nu știm, a zburat.

Atunci prepelița disperată a început să-l strige tare, mai tare, ascultând din toate părțile. Din lăstar i-a răspuns un glas stins: „Piu! piu!”...

Când l-a găsit, când i-a văzut aripa ruptă, a înțeles că era pierdut; dar și-a ascuns durerea, ca să nu-l deznădăduiască pe el...

D-atunci au început zile triste pentru bietul pui; se uita cu ochii plânși cum frații lui se învățau la zbor dimineața și seara; iar noaptea, când ailalți adormeau sub aripa mamei, el o întreba cu spaimă:

— Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa c-o să merg și eu să-mi - arăți cetăți mari și râuri și marea?

— Da, mamă, răspundea prepelița, silindu-se să nu plângă.

Și a trecut vara. Au venit țăranii cu plugurile de au arat miriștea; prepelița s-a mutat cu puii într-un lan de porumb de alături; dar peste câțeva vreme au venit oamenii de au cules porumbul, au tăiat cocenii și au întors locul; atunci s-au mutat în niște pârloage din marginea lăstarului.

În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorâte, a început să cadă brumă și să se rărească frunza lăstarului. Pe înserate se vedeau rândunici întârziate zburând în rasul pământului, ori pâlcuri de alte păsări călătoare. iar în tăcerea nopților friguroase se auzeau strigătele cocorilor, mergând toate în aceeași parte, către miazăzi.

În inima bieteii prepelițe era o luptă sfâșietoare. Ar fi vrut să se rupă în două: jumătate să plece cu copiii sănătoși, care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăța de ea cu disperare. Suflarea dușmănoasă a crivățului, pornită fără veste într-o zi, a hotărât-o. Decât să-i moară toți puii, mai bine numai unul - și fără să se uite înapoi, ca să nu-i slăbească hotărârea, a zburat cu puii zdraveni, pe când al

rănit striga cu deznădejde:

— Nu mă lăsați! Nu mă lăsați!

A încercat să se târască după ei, dar n-a putut, și a rămas în loc, urmărindu-i cu ochii până au pierit în zarea despre miazăzi.

Peste trei zile toată preajma era îmbrăcată în haina albă și rece a iernii. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig.

*

*

La marginea lăstarului, un pui de prepeliță, cu aripa ruptă, stă zgribulit de frig.

După durerile grozave de până adineaori, urmează acum o piroteală plăcută. Prin mintea lui fulgeră crâme»

peie de vedenii... miriște... un carâmb de cizmă pe care se urcă o furnică... aripa caldă a mamei. Se clatină într-o parte și într-alta, și pică mort, cu degetele ghearei împreunate ca pentru închinăciune.

MOARTEA LUI CASTOR

Acum câțiva ani, într-o zi de septembrie, cuprins de.

un nespus dor de ducă pe care mi-l pricinuia albastrul nesfârșit al cerului și acel farmec amețitor al toamnei, mă plimbam de mai bine de un ceas pe stradă singur, fără rost, când la o răspântie mă întâlnii piept în piept cu

Maiorul.

— A! bună ziua. Ce? Aici? Eu te țineam plecat acasă.

— Cum acasă, când am slujbă aici?

— Vezi, că știam că... mama ți-e bolnavă.

Și eu nu știam nimic.

— Dar dumneata de unde știi?

— Soră-mea, care s-a întors aseară de acolo, îmi spunea că a găsit-o foarte rău.

Ca să-mi spuie Maiorul că mama era foarte rău, trebuia să fie în adevăr așa, trebuia să aibă altceva decât patima ei obișnuită.

În aceeași seară, după un drum care mi s-a părut cel mai lung din câte făcusem în viață, soseam acasă. Teama

care-mi strângea inima și mă făcuse să trec fără o întrebare printre slugile ieșite în întâmpinarea mea mi se risipi.

găsind pe mama în adevăr mai slabă decât o lăsasem, dar bine.

— Tu, dragă!

Și săraca oarbă, neputându-mă vedea, mă pipăia peste piept, peste față. Eu îi luai mâinile și i le sărutai, certând-o încet că nu mă vestise.

— Dar n-am fost bolnavă. Cine ți-a spus? A! maioru?

Acum înțeleg. A fost soră-sa p-aici. Ea nu m-a văzut după nenorocire, și-și închipuia să mă găsească tot așa cum mă știa... și acum...

În adevăr, dacă sora Maiorului n-o văzuse de când cu moartea tatii, era de înțeles cum spusese că e foarte rău, găsind pe femeia - acum un an încă tânără și frumoasă - fără vedere și îmbătrânită cu zece ani în așa de scurtă vreme.

— Iar dacă acum mă găsești mai slabă, adăugă mama, e că de două nopți nu pot dormi din pricina bietului Castor.

— De ce?

Ca răspuns la întrebarea mea, auzii afară, lângă fereastră, un urlat lung și sfâșietor.

— Uite, așa urlă de două nopți. Asta e a treia. Săracul!

Nu știu ce are. Femeia zice c-ar fi otrăvit. Eu crez că bătrânețea...

Linștit dinspre partea mamei, acum îngrijit de starea câinelui, ieșii în curte, unde găsii pe Castor zărind prăpădit lângă fereastră, cu gura deschisă Femeia care știa cât de mult țineam la el toți ai casei era aplecată deasupra lui: se încerca să-i dea lapte dulce.

— Ce are, Mario?

Nu știa nici ea. De două zile de când nu mai mânca nimic, zăcea la soare și urla. îi făcuse ea toate câte le-a știut, dar degeaba, îi era tot mai rău...

— Ia să încercăm să-i dăm laptele.

Și ajutat de femeie, dedei câinelui cu de-a sila tot laptele din ceașcă. Simțindu-se parcă mai bine, se ridică greoi, mă mirosi dând din coadă, apoi se culcă iar, urlând prelung și dureros.

S

Era târziu. Mama dormea. Îl auzeam, prin ușa deschisă dintre odăile noastre, răsuflarea regulată - și trebuie să fi vegheat două nopți pentru ca să fi putut dormi acum, cu toate deseale gemete ale lui Castor.

Ce mă ținea pe mine deștept nu erau însă urletele, ci atâtea amintiri și atâtea gânduri trezite deodată în mine la vederea suferinței lui.

Cât de limpede văd nopțile de vară când mă duceam la moșie pentru vânătoare. Iată-mă culcat în pridvorul luminat ca ziua, pe luna plină, neputând închide ochii din pricina cântecului pitpalacilor care se aud pretutindeni, aici aproape ca sunetul a două pietre lovite una de alta, colo în depărtare, ca picăturile de apă căzând într-un vas plin. Castor se scoală din când în când și vine să mă miroase, îngrijat de neodihna mea.

Iată-ne la vânătoare într-o miriște aurie. Castor caută la cincizeci de pași, în galop, cu capul în sus. Deodată, trăsnit, se oprește în loc, nemișcat, ca de bronz, cu coada dreaptă, cu un picior ridicat în sus. La un pas înaintea lui stă prepelița pe brânci, înfricoșată, hipnotizată. Mă apropiu și-i strig: „*Pil!*” El sare, prepelița zboară și eu trag. „*Apporte!*”, și mi-o aduce. E încă vie, numai aripată.

Iată-ne primăvara după sităruși, în păpurișul de la

Lazuri, unde Castor caută domol și amănunțit, pe când în câmpul de alături țărani aclamă sosirea berzelor cu chiote și cu zvârliri de căciuli în sus.

Când mă întorceam acasă în vacanță, mi-l aduceau înainte la gară, și era o arătare. Se opreau călătorii grăbiți în loc, să admire bucuria de nedescris a câinelui care-și revedea stăpânul după trei luni de lipsă; iar după ce plecam, îmi scria mama cum intra în fiecare zi în odaie să miroase și să mângâie hainele mele de vânătoare spânzurate în cuier.

Mi-l dăduse tată-meu... Parcă-l văd. În ziua când m-am întors după examenul de bacalaureat, mă întâmpină în capul scării și, după ce mă îmbrățișează și el și mama:

„Să trăiești, fătul meu, și să-ți dea Dumnezeu bucuria pe care ne-o faci”.

Apoi mă ia de mână și mă duce în odaia mea, unde mă aștepta cea mai neașteptată surpriză. În perete o panoplie cu toate trebuincioasele pentru vânat, patima mea;

Iar de sub pat iese Castor, întâi lătrând, apoi bucurându-se de parcă mă cunoștea de când lumea.

A! fericirea mea de atunci! Și nu numai pentru ăst dar frumos, ci pentru toate câte mă înconjurau. Căci în clipa aceea, în fața lor, care întinereau de mulțumirea mea, pentru întâia oară înțelegeam ce mare lucru e pentru cineva să aibă părinți cinstiți, buni și uniți: o mamă care se lipsea de toate pentru copiii ei – un tată în fața căruia toți se descopereau cu respect – o casă bătrânească moștenită din moși-strămoși, și slugi îmbătrânite în curte, iubitoare și credincioase.

Da, pe *tată-meu* mi-l aduceau aminte gemetele lui

Castor. Mă vedeam întorcându-mă cu dânsul de la vânătoare, de unde venea să mă ia întotdeauna cu chibitca lui cu un cal, auzeam sunetul neuitat al arcurilor chibitcei, auzeam și glasul lui și corul nesfârșit de greieri.

Zadarnic îmi astupam urechile pentru a putea adormi.

Mintea, acum plină de trecut, nu se lăsa să fie adormită, ci depăna atâtea lucruri trăite, care mă minunau prin limpezimea cu care le vedeam.

Abia era un an de atunci. Era ziua lui. Masă întinsă de la un capăt al sufrageriei la celălalt: toate rudele și prietenii. Lăutarii cântă cântece bătrânești. Unul din copii se scoală și închină în sănătatea lui. El se ridică supărat de mult ce se silește să nu pară mișcat, își ia paharul: „Dragii mei, pilde bune v-am dat și eu și mama voastră. Dea

Dumnezeu...” dar cuvântarea i se topește în lacrămile care-i dau năvală din ochi. Atunci mama se apleacă peste

dânsul și-l sărută lung, în aplauzele tuturor și în cântecul de urare al lăutarilor...

Și acum, ce departe erau toate!

La pierderea lui, moartea nu l-a luat numai pe dânsul

— Iubitul, dus la groapă într-o zi de toamnă rece și ploioasă - ci a luat cu ea tot rostul neamului nostru, acum atât de risipit.

Mă întrebam, și nu-mi puteam răspunde, ce ne despărțise așa și pentru ce nu veneam să trăim cu toții împreună, cu mama, îngrijind-o, ajutând-o. Nebuni ce eram!

Dar negreșit, cât mai în grabă, aveam să mă întorc lângă dânsa și să încep a reclădi fala casei noastre, dărâmate de suflarea morții.

„A! dar e peste putință!” îmi ziceam tot eu. Și acum gemătul lui Castor era glasul tăcutei mele deznădejdi în fața ruinei neamului.

*

A doua zi de dimineață mă trezește același glas tânguitor al câinelui. Mă îmbrac, îmi iau pușca din cui, două cartușe din cutia mesei, și ies în curte.

— Castor, vin-aici!

Castor, care zăcuse toată noaptea nemișcat, se scoală ca prin minune și mă urmează.

Femeia, care m-a văzut și m-a înțeles, fuge în bucătărie plângând.

— Castor, vin-aici!

Castor se târăște cu greutate după mine până la maidanul de peste drum. Aici se culcă pe partea dreaptă, lăsând descoperit locul inimii...

După ce s-a isprăvit, m-am întors acasă ca gonit de cineva, am intrat în odaie, am trântit pușca pe pat...

Ușa din dreapta s-a deschis. Mama a înaintat pe dibuite și m-a cuprins în brațe. Pe cealaltă ușă au intrat Maria și

Dinu, amândoi slugi de peste treizeci de ani în curtea noastră; și cu toții am plâns pe tăcute moartea lui Castor, care ducea departe, mai departe, vremea unor fericiri

apuse pentru totdeauna.

NICUȘOR

Copiilor mei

La marginea dinspre miazănoapte a orașului, pe malul iazului, e o grădină frumoasă în care sunt patru clădiri mari: a tribunalului, a prefecturii, a judecătoriei și a casieriei; restul grădinii e numai tufișuri dese de lemn cânesc, de bațachină și de rugi, în care primăvara cântă privighetorile de e o frumusețe. Chiar pe marginea malului e o movilă pe care când te-i sui, ai înaintea ochilor o minune de tablou. Aici sub mal, iazul umbrit de sălcii și de anini cu o moară vorbăreață; mai departe, valea verde a Ialomiței, închisă în fund de dealurile viilor, pe culmea cărora stă de strajă mănăstirea; iar mai în fund, topită-n aburi albăstriei, toată coama munților, de la

Piatra-craiului până-n Penteleu; în tot o priveliște frumoasă, de parcă ți se primenește sufletul uitându-te la ea.

Prin grădina asta e drumul lui conu Mișu, care șade alături, când e să iasă în oraș.

Cum trecea într-o zi din primăvara trecută, s-a oprit să asculte o privighetoare, care cânta de răsună grădina;

și fiindcă tufișul în care cânta era chiar alături, s-a aplecat să încerce: n-o putea-o zări? Când, ce să vadă? Jos în tufiș, un băiețaș. Cu degetul arătător de la mâna dreaptă peste buzele țuguiate, îi făcea semn să tacă, iar cu cel de la mâna stângă îi arăta privighetoarea. Aplecându-se mai mult, o văzu...

Și a stat așa multă vreme, neputându-se sătura de a o privi și neștiind ce să privească mai cu drag: pasărea mică și neînsemnată, care scotea sunete atât de puternice și de măiestre din gușulița ei care se vedea săltând, ori fericirea fără seamăn care zâmbea pe toată față copilului?

Îl mai văzuse el de câteva ori p-aici prin grădină jucându-se cu alți copii de seama lui, dar niciodată nu-l privise cu luare-aminte. Acolo, un broscoi de băiețaș slăbuț, cu părul cânepiu, încurcat ca un caier, și cu pantalonii în vine, cârpiți în zece locuri. Acum pentru

întâia oară vedea ce ochi negri, catifelați și dulci avea.

La o mișcare nedibace pasărea zbură și lui conu Mișu îi părea grozav de rău, crezând că s-o mâhni copilul; dar acesta ieși din tufiș și privindu-l drept, cu seriozitatea adorabil de hazlie a copiilor:

— Nu fața nimic. Vine îndărăt. Asta e a mea. A fost și poimâine.

— Ce spui, mă? A fost și poimâine?

— Da, a văzut-o și Lenuța.

— Care Lenuța?

— Lenuța, sora mea...

Și clătinând din cap:

— Da' lu' Vasilică nu i-o arăt.

— Care Vasilică?

— Vasilică a lu' nenea Dumitru de la zudecătorie.

— Și de ce nu i-o arăți și lui?

— Că fi'ncă dă cu pietre.

— Bravo! să nu i-o arăți.

— Tț!

— Dar pe tine cum te cheamă?

— Nicușor a lu' Ioniță, odăiasu' de la casierie, și sunt de șase ani.

— Ce vorbești, domnule!!? Păi bine, tu poate că vrei și doi bani, să-ți cumperi covrigi.

Nicușor răspunse cu umărul drept, săltându-l în sus.

Și conu Mișu, râzând cu mulțumire, scoate și-i întinde doi bani. Copilul, luându-i, zice: „Săru! mâna” și pleacă grăbit, ținându-se cu o mână de brăcinarii pantalonilor prea largi; dar după câțiva pași se întoarce să-l întrebe serios dacă la spițerie se vinde ouă de furnică.

— Ce să faci, mă, cu ouă de furnică?

— Mi-a spus mămica mea așa: că le plate la privighetori, și vreau să pui pe zos la a mea...

Are și conu Mișu trei îngerași de copii de la care aude în fiecare zi fel de fel de nostimade copilărești, dar asta i s-a părut atât de drăgălașă, încât a luat pe băiețașul odăiașului în brațe și l-a sărutat pe amândoi obraji; pe urmă, rușinat de înduioșarea lui, l-a lăsat și l-a scuipat:

— Ptiu! Marș d-aici, potaie mică!...

Din ziua aia datează prietenia lui conu Mișu cu Nicușor; e! dar negreșit, prietenia care poate să mijlocească

Între un boier mare și copilul unui odăiaș. Din vreme în vreme, când îl vede prin grădină, îl strigă: „Pst! mă hoțule, vino-ncoa’!” și-i dă câte un ban, cum dă și Lenuții, pe care acum o cunoaște și o întâlnește mai în fiecare zi, venind din târg, încărcată cu o dublă de pâine și cu un clondir, pe care de-abia le duce. Cunoaște acum și pe părinții lui Nicușor; tatăl, unu gros, negru, păros, cu o mutră aspră, în care numai roșata vârfului nasului pune o pată mai veselă; mama, slabă, ofilită, prăfurie și totuși plăcută pentru blândețea ochilor...

Negreșit, Nicușor nu e primit în curtea lui conu Mișu să se joace cu copiii lui și cu musafirii lor, dar se uită și el din grădina prefecturii pe crăpăturile ulucilor; și tot încercând crăpăturile, a dat peste câteva prin care poate vedea tot raiul din curțile boierului. Așa, printr-una se văd rondurile de flori frumoase și locul unde joacă copiii crochet; printr-alta se vede terasa îmbrăcată în flori albastre, unde mănâncă boierii vara; prin a treia, căprioara cu țarciál ei; iar prin a de la capul din fund al ulucilor, grădina de poame, curtea păsărilor și doi câini mari și legați în lanțuri pe sârmă...

«ț

Frumos Crăciun o să fie! A nins două zile din Crivăț, și acum în ajun s-a schimbat vântul; suflă Aust rul, subțind norii, printre care încep să se ivească stelele, și aducând cu el un ger de te taie.

La curtea caselor lui conu Mișu e zarvă mare. Pe porțile deschise larg nu mai conțin sâniile încărcate cu musafiri. E pom de Crăciun, la care sunt poftiți copiii tuturor prietenilor. În mijlocul salonului încăpător, care ține de la intrare până la terasa din fund, e așezat bradul împodobit de-ți ia ochii. Cocoanele se învârtesc de colo până colo rânduind lucrurile la locul lor. Copiii nerăbdători așteaptă în odaia din dreapta semnalul când vor putea

intra. Să aștepte, că nu e încă gata. Mai sunt de așezat jucăriile pe meșcioara din jurul bradului și de pus la fiecare teanc de jucării câte o carte de vizită cu numele copilului căruia i se cuvine; și nici conu Mișu n-a sosit încă de la club cu bărbatii, ca să se bucure de bucuria copiilor...

În vremea asta, alături, la casierie, e un sufleteț stingher, care se zbate și se frământă... Mama e dusă la cocoana casierului să ajute la gătit și la scuturat – și a luat și pe Lenuța cu ea; tatăl e dus la cârciumă... iar el stă singur în gangul casieriei, muncit de gânduri... A

văzut azi dimineată pe un om din curtea boierească, ducând la spinare un brad mare, mare... pe urmă băieți de la cofetărie cu tăvi și alt băiat de la librărie încărcat cu fel de fel de cutii... Și el știe ce înseamnă asta. Anul trecut, când l-a durut în gât, l-a dus mă-sa la spițarie și atunci prin ușa întredeschisă a zărit o clipă în odaia de alături, cu ochii lui împăienjănați de friguri, un brad frumos îmbrăcat în... dar a închis spițerul ușa... și era ziua, lumânăricile nu erau aprinse și mămica i-a spus așa: că seara e mai frumos când se aprind lumânăricile...

Toți copiii ăștia care trec în sănii, acolo se duc, să vază pomul de Crăciun... pomul de Crăciun!!... Și nici prin crăpăturile ulucilor nu poate să se uite, că e zăpada până la gât... E! dar dacă ar vrea conu Misu... te, conu Misu nu e om bun? Ba e bun. Nu-i dă lui întotdeauna câte un ban? Adineauri a trecut în târg și nu s-a întors încă acasă... Dacă i-ar ieși înainte și l-ar ruga să-i arate și lui pomul de Crăciun – numai nițel, nițel de tot...

Cât e de mică inimioara lui, s-a despărțit acum în două.

Jumătate îl îmbrânțește înainte: „Încearcă, conu Misu e om bun; poate te duce să vezi pomul... pomul!!” iar cealaltă îl trage înapoi: „Fugi d-acolo, nu se poate... nu se poate”...

Se aud sănii venind dinspre târg... Uite-le, cotesc la colț, și în bătaia lămpii electrice de la răspântie, Nicușor recunoaște pe conu Mișu și-l aude râzând cu poftă. Repede o ia la fugă să-i iasă înainte. Cine știe? Poate chiar fără să-i

spuie nimic, văzându-l, o să-l ia să i-l arate, că e om bun. A ajuns! Aci e altă cotitură: „Hei! la o parte!”

strigă birjarul degeaba; iar conu Mișu, ieșind pe jumătate din sanie și văzând copilul în drum:

— În drum, hai? Drace împielițat! Să te calce sania.

Marș acasă!

Și săniile trec... E noapte... nu se pot vedea lacrămile care au năpădit în ochisorii negri, catifelati, dulci ca o mângâiere...

I-a zis așa: „Marș acasă!” dar ce să facă acasă? nu e nimeni acasă, nimeni... Și coșul de la sobă țiue... Și-i e urât... Și cum stă în drum, parcă-i șoptește cineva la ureche: „Știi ce? poate că se vede de la poartă prin ferestre”. O ia la fugă înspre curtea boierească. Se dă la o parte lângă uluci ca să treacă săniile care ies; apoi, când au trecut, face doi pași în curte și se uită cu încordare...

Ies valuri de lumină pe ferestre, dar pomul nu se vede...

Și mai face doi pași, strângându-și la piept paltonul lung și larg, făcut dintr-o scurteică veche a mă-sii, în care parcă e un pui de lăutar... Ferestrele sunt prea sus... degeaba... A! știe el un loc de unde ar putea vedea, d-acolo de pe prispa unde mănâncă boierii vara! Acolo, a văzut el prin crăpăturile ulucilor, sunt ferestrele jos. Da, dar câinii!!! Gândul ăsta îl face să se retragă repede din curte... Ce bine ar vedea el d-acolo pomul de Crăciun!!

Stă... și-și face în gând socoteli de om mare. Nu se poate să fie câinii dezlegați acum când vine lume... Asta nu se poate! ce, să muște pe lume? Face câțiva pași în curte, trăgând cu urechea și neputându-și dezlipi ochii de la lumina ferestrelor... Ocolește în vârful picioarelor casa... mai sunt câțiva pași... A ajuns!... na! perdelele lăsate... ba nu, una e ridicată! Pășește binișor... binișor... Aaa!! ce frumos! ce frumos!

Poate de-acum să sufle Austrul vânt tăios de rece, că în tot trupul copilului s-a revărsat căldura unei fericiri nemăsurate. Tot sufletul i s-a urcat în ochii care privesc cu nesațiu... Cum sclipește beteala! Uite* și lumânăricile

aprinse! Și ce de jucării! Trâmbițe, tobe, păpuși! Uite și niște iepurași albi, mici și drăguți...

Înăuntru se deschide de perete ușa odăii din dreapta, prin care năvălește o droaie de copii, băiețași, fetițe și nodulețe mici, pe care parcă-i dau jos fundele. Sunt câteva clipe de extaz general vrednice de admirat: copiii de o parte rămași țagă cu ochii pironiți la pom, părinții de alta, cu ochii umezi de fericirea bucuriei lor. Acum madamele așază copiii în semicerc. Trebuie să cânte: „O /

Tannenbaum! O! Tannenbaum!” Se face o tăcere desăvârșită. Cocoana Zoe, gazda, deschide pianul și se așază să-i acompanieze... dar în clipa în care-și ridică mâna ca să înceapă, dinspre terasă se aude lătratul gros al unui cline și țipătul unui copil, țipăt de groază, lung, sfâșietor, care spintecă tăcerea și trece ca un junghi în inimile tuturor... Bărbații dau năvală într-acolo; deschid ușa:

„Marș, Leu! marș, Leu!” strigă conu Mișu dând cu piciorul în câine... Jos lângă fereastră zace copilul fără cunoștință...

Nu te mai frământa atâta, coane Mișule. Închide ochii și dormi în pace, că Dumnezeu e bun și iertător. El știe c-ai priceput prea târziu de ce-ți ieșise copilul înainte și că te-ai căit de a-l fi gonit cu asprime. Te-a văzut cum l-ai adus în casă, cum l-ai îngrijit, cum i-ai încărcat brațele de jucării și de bunătați și pentru el și pentru Lenuța.

El știe că ești hotărât mâine în ziua de Crăciun să te duci la casierie, să te încredințezi cu ochii dumitale că copilul nu s-a îmbolnăvit de spaimă. Dumnezeu e bun și iertător și a auzit ce-ai pus de gând cu cocoana Zoe să faceți la anul. Închide ochii și dormi în pace.

BLANA LUI ISAIA

Acum fiecare e la locul său. În odaia despre stradă șeful serviciului județean al prefecturii concepează rezoluțiile venite de sus; aici în arhivă unul țacăne la mașina Yost; alți doi scriu felurite adrese; altul muncește la un tablou cu rubrici încurcate; al cincilea coase dosarele; iar Isaia Vasilescu, registratorul, cu ochelarii pe nas, trece

tacticos în registrul de intrare hârtiile sosite.

Așa, cu părul și mustățile cărunte, cu obi ajii supti și plini de încrețituri, cu umerii aduși, pare de șaptezeci de ani – și n-are bietul om decât cincizeci; dar l-au biruit necazurile: cinci copii morți, cinci vii și boala nevastă-sii și sănătatea lui șubredă, și câte și mai câte...

Azi însă e fericit. Se vede după zâmbetul care licărește în ochii lui mici de câte ori și-i ridică de pe registru și și-i îndreaptă spre cuierul de lângă ușă. Căci în cuier sunt spânzurate cinci paltoane vechi și o blană nouă; iar blana nouă e blana lui, blana cumpărată chiar azi, blana la care visează și pe care și-o dorește de douăzeci și trei de ani de când e slujbaş, poate și mai de mult.

Care om n-are slăbiciune de ceva? Unul de una, altul de alta... Uite, aici în cancelaria asta: Piscupescu are patima vânătorii; arhivarul are slăbiciune de porumbei – acum o lună a dat treizeci și doi de lei pentru nu știu ce misirliu; șeful are slăbiciune de mărci poștale pe care le adună cu mare grijă – zice că a adunat până acuma două lăzi pline.

Slăbiciunea lui Isaia a fost să-și cumpere și el o blană;

și astă slăbiciune nu era numai o năzărire a minții lui, ci o tânguire a întregului său trup, slab și plăpând la frig. Dar de aici încolo poate să sufle cât o pofti câinele de crivăț – lui Isaia nu-i mai pasă. Azi nici atâtica nu l-a simțit, în lungul drum pe marginea gârlei, de acasă până la cancelarie.

Știe el că e imitație nurca dinăuntru și tot imitație și lutrul de la guler, dar e blană; și șeful cancelariei n-a vrut să-l creadă c-a dat pe ea numai 223 de lei.

E! dar de când se tocmește el cu Herman Grünblat de la care a cumpărat-o? Din august. Câtă diplomație n-a întrebuintat el la cumpărătura asta? După patru luni de tocmeală se ajunseseră cu 230 lei; și acum în săptămâna din urmă sub pretext că a găsit într-un loc o ciupitură, cât vârful, nu cât gămălia, cât vârful acului, tot i-a mai rupt negustorului șapte lei, pe care îi are în buzunar, pentru

aldămașul de băut cu colegii la „Piticu”, diseară, când vor ieși de la cancelarie... Are prin urmare de ce să fie mulțumit și să zâmbească de câte ori i se îndreaptă privirea spre cuieir. Mâna lui scrie: „10.643...”

Decembrie 10... Medicul veterinar a se aproba vânzarea animalelor de rasă notate; iar mintea lui e la primirea care i s-a făcut de colegi azi-dimineață când a sosit. A

fost o nebunie nu altceva. L-au luat în brațe și l-au ridicat de trei ori în sus, strigând: ura! de credeai c-o să se dărâme tavanul. Toți i-au pipăit-o, toți i-au cântărit-o»

toți au încercat-o, toți au admirat-o. Timp de aproape un ceas s-au perindat prin cancelarie funcționarii celorlalte servicii, care aflaseră vestea, veniți să-i vadă blana și să-i ureze s-o poarte sănătos. Căci Isaia – „nenea Isaia” pencei mai mulți – e drag tuturor, că e om de ispravă, care-și vede numai de treaba și de nevoile lui... De douăzeci și trei de ani de când e aici registrator, cu unul nu s-a certat, pe unul nu l-a pârât, și știe de glumă... Mai câte îi face

Mitu Steriu... fel de fel de bazaconii... și el râde. Cel mult dacă la mare disperare îi zice: „Fir-ai încuiat!” Asta e cea mai aspră ocară a lui Isaia...

Și așa. pe când ochii lui zâmbesc de mulțumire, mâna lui scrie automatic: „10: 652... *idem... idem... Revizorul școlar a se mandata suma notată pentru transportul unor elevi la Brașov*” ...

Deodată unul dintre copii se scoală zicând: „Trece mortul!” În adevăr, din depărtare se aude muzica militară. Atunci toți trec în odaia dinspre stradă. Peste ei vin ceilalți funcționari ai prefecturii, ale căror birouri n-au vedere la uliță. Toți se îngrămădesc la ferestrei, suiți pe scaune, pe mese, care pe ce găsește, și privesc cu încordare. Strada s-a umplut cu lume, aleargă de la tribunalul și de la casieria de alături, să vadă înmormântarea maiorului.

Vine convoiul din sus. Iată, în costume de amirali, falaitari¹, care duc călări steagurile; șase trăsură cu preoți, în cap cu arhiereul venit înadins pentru această

1 Falaitar — călăreț înaintaș la o ceremonie.

înmormântare; iată și dricul cu coșciugul pe care stă chipiul și sabia mortului. Patru maiori duc panglicele. După dric sunt toate notabilitățile orașului și câteva figuri străine.

Șeful cancelariei dă lămuriri; că bătrânul prăpădit din mijloc e tatăl maiorului; cel din dreapta cu favorite, frate-său; iar cel din stânga, de lângă prefect, cumnatul mortului, doctorul Vlangari. Iată și calul maiorului, îmbrăcat în negru... și muzica militară, elevii și ofițerii școlii de cavalerie, și în capul șirului de trăsură un cupeu în întunericul căruia se zărește, ca o mască de ceară, chipul soției mortului... Acum, în locul muzicii care s-a depărtat, răsună glasul sfâșietor al trâmbițelor cântând marșul soldatului mort...

Încet-încet convoiul s-a scurs, lumea se risipește, slujbașii din alte odăi se duc, iar cei de aici trec fiecare la locul său.

Isaia pune mâna pe condei; dar, aruncându-și ochii spre cuier, vede că blana lui lipsește. Un fulger de o clipă îi trece prin inimă; apoi, bănuind că asta trebuie să fie iar o glumă a lui Mitu Steriu, colegul care scrie la mașina

Yost, începe să râdă cu haz, zicând încet: „Mare pehlivan!”

Arhivarul de alături, auzindu-l râzând, îl întreabă:

— De ce râzi, Isaio?

El râde înainte clătinând din cap cu mare satisfacție, repetă: „Mare pehlivan!” apoi șoptește arhivarului:

— Secul de Mitu mi-a ascuns blana.

— Aha! răspunde arhivarul după ce s-a uitat la cuier; apoi făcând cu ochiul râde și el pe înfunta te...

Isaia scrie: „12.858... *idem... idem... La dirigintele oficiului poștal, loco, a comunica unde se găsește aparatul telefonic care până la 1 iulie corect era instalat la fosta primărie Tjrsieiu, devenită Vișinești*”, și se gândește că trebuie să i-o fi ascuns colo, în cuiul din dosul dulapului cu dosare din anul trecut... „Secul naibii! numai de fleacuri se ține”... Și trage cu coada ochiului spre Mitu

Steriu, să vadă dacă nu zâmbește. Dar Steriu scrie

serios, fără un zâmbet, fără o ochire către dânsul. Tot așa de serios sta când i-a îndopat șoșonii cu hârtie, de nu putea să-i mai desfunde... Și Isaia face haz, căci, cu toate șotiile lui Mitu, îi e drag, că e băiat bun, priceput și harnic...

„12.859... idem... idem... La primăria Pietroșița cu ordonanța de plată No. 5.749 a se da titularului”...

Numai dacă nu i-ar fi ascuns-o undeva să se mototolească ori să se umple de praf. Și gândindu-se astfel, Isaia cheamă cu degetul pe aprodul care moțăie lângă sobă, și-l întreabă pe șoptite:

— Unde mi-a ascuns Mitu blana?

— Nu știu, domnule Isaia, răspunse aprodul, ținându-se cu mâna de gură ca să nu pufnească în răs.

— Ia vezi, șoptește Isaia, nu e colo în cuiul de după dulap?

Aprodul se duce într-acolo, se uită și face semn din cap că nu e.

Să știi că i-a mototolit-o, vârând-o în vreun dulap.

La gândul acesta nu mai poate răbda și zice tare:

— Mă Mitule, când o să-ți vie ție minte la cap nu știu!

— De ce, nene Isaio? întreabă Mitu mirat.

— Nu mai face pe chinezul'. Mi-ai ascuns blana. Cine știe pe unde ai băgat-o s-o mototolești.

— Pe onoarea mea! protestează Mitu, pe când ceilalți râd cu hohote. Râdeți degeaba, zice Mitu serios, că pe cinstea mea dacă i-am ascuns-o. Te pomenești că i-a furat-o. Ghiță, cine a intrat aici?

Dar Ghiță râde cu mâna peste gură.

Isaia scrie câțeva vreme clătinând din cap; apoi se scoală, deschide pe rând toate dulapurile, se urcă pe un scaun și caută sus pe dulapuri, pe urmă trece în odaia șefului.

— Ce e, Isaio?

— Ia, fleacuri! Secul de Mitu mi-a ascuns blana.

— Aici nu e, zice șeful zâmbind.

Pe când Mitu protestează cu tărie: „Pe viața mea, pe ce am mai scump că nu i-am ascuns-o eu!” Isaia trece la

locul lui, își ia condeiul, apoi – gândindu-se că trebuie să i-o fi dus în vreo odaie vecină – iese indignat, zicând:

„Prostii!”

Rând pe rând intră la serviciul administrativ, la serviciul tehnic, la revizorat, cu aceeași vorbă: „Secul de

Mitu mi-a ascuns blana”. De pretutindeni, după ce s-a încredințat că nu e, pleacă în râsetele funcționarilor.

Atunci se urcă sus, dar blana nu e nici la contabilitate, nici în cabinetul secretarului, nici în al directorului, nici la prefect. Atunci se întoarce în cancelarie, trântind ușa:

— Astea sunt glume prostești care nu se fac, domnule...

Și punând mâna pe condei scrie bățos și apăsător:

„12.860... idem... idem... la comuna Bezdead cu 300 de librete de munci agricole...”*

Dar Mitu s-a apropiat și vorbește serios:

— Nene Isaia, când e glumă – e glumă... Caută-ți blana, să nu ți-o fi furat cineva adineori, când ne uitam la mort, că eu, pe viața mea, pe tinerețele mele dacă ți-am ascuns-o!

Isaia, cu brațele căzute de-a lungul trupului, se uită de jur-împrejur, cu dorința de-a descoperi un zâmbet pe fața vreunuia din colegi; dar sunt toți serioși: unul cercetează pe aprod unde a stat în timpul când trecea mortul, dacă n-a văzut pe nimeni intrând, altul propune să se dea de veste prin telefon la poliție.

Isaia își duce mâna la inimă, care parcă vrea să-i spargă pieptul să iasă; apoi, gândindu-se la tonul serios cu care Mitu se lepăda de câte ori îi făcea câte o glumă

(când cu ungerea condeiului cu miere, când cu praful de pușcă presărat în tutun acum doi ani), se domolește și zice cu glas blând:

— Glume de astea nu se fac.

Vrea să scrie, dar își aduce aminte că în tot timpul trecerii mortului a stat cu mâna rezemată de umărul lui

Mitu... Nu mai știe ce să crează... Se scoală, se plimbă de colo până colo, vorbind ca-n aiurarea unor

friguri, cu un glas obidit.

Adică ce? să-i fi furat blana, blana pe care și-o dorise atâta amar de vreme... El chef n-a știut... plimbări n-a știtut... Când ieșea prin târg, la alte ferestre nu se uita decât la ferestrele blănarilor... Acolo se oprea vreme multă și nu se dezlipea din loc decât după un oftat lung, din băierile inimii... Iarna, când se ducea sus cu vrafu de hârtii la iscălit, se oprea în sală în dreptul cuierului de care era spânzurată blana prefectului... o pipăia... o netezea... își lipea obrazul de ea ca să guste din mângâierea ei caldă și dulce... Și acum... Acum...

— Mă Mitule... m-ai amărât destul, dă-mi. blana.

— Dă-i, frate, blana, intervin ceilalți înduioșați.

— Pe tot ce am mai scump în lume! protestează Mitu...

În vremea asta s-a înserat. Directorul a plecat, șeful s-a îmbrăcat și el, și iese zicând:

— Vă țineți de fleacuri.

Isaia, după ce a încercat în zădar să-și reia locul, începe iar să se plimbe, îngânând ca pentru el singur, cu același glas în care tremură ceva.

De când se ține el să-și cumpere blană! Acum zece ani adunase vreo 200 de lei, dar i s-a îmbolnăvit nevasta, după nașterea lui Fănică, și a dat banii pe doctorii; acum trei ani iar așa... și i-a murit Ancuța... fată mare de 14 ani...

Și a dat banii ca s-o bage în pământ... Și acum, când l-a învrednicit Dumnezeu... că s-a lipsit de toate îndulcirile, de toate... s-a lăsat de tutun, ca să adune ban cu ban...

acum, chiar în ziua când a pus-o întâi... Nu se poate!

...

— Mă, Mitule, fii băiat de treabă! Uite, am șapte lei, hai la „Piticu”, să bem aldămașul.

I se rupe inima lui Mitu; îi pare rău că nu i-a ascuns-o cu adevărat, că poate nu i-o fura; și, pricepând câtă durere o să-i pricinuiască risipirea celei din urmă iluzii, îi ia mâna și-i zice cu blândețe:

— Nene Isaio dragă, nu ți-am ascuns-o eu, că nici nu-

mi arde de glumă... Știi că mi-e mama bolnavă. Să dea Dumnezeu s-o găsesc moartă acasă, dacă ți-am ascuns-o eu 1

* * «șuui k fe Și % s

5 - ș

Acum e târziu, s-a înnoptat de mult. În tot localul prefecturii nu mai e nimeni decât Isaia, colo lângă sobă, cu coatele pe genunchi, cu capul în mâini... Rând pe rând au plecat de mult toți colegii... De câteva ori s-a deschis ușa:

— Ce, tot nu ți-ai găsit blana, nene Isaio?

El a clătinat din cap, și cei ce l-au întrebat s-au dus...

Și acum e singur... A trimis aprodul să-i aducă de acasă paltonul ăl vechi... Și pe când crivățul urlă în burlanele sobei, prin mintea lui ostenită trec vedenii din scurta lui fericire: azi-dimineață, la plecare, nevasta i-a luat capul cu amândouă mâinile și l-a sărutat: „S-o porți sănătos, Isaio... Și Florica, fata a mare care-i netezea cu sfîntenie gulerul... și Irina, care-l peria cu îngrijire: „S-o porți sănătos, tăticule”... Și prâslea, Răducu, din brațele slujnicei: „S-o porți sănătos, tăticule”...

BIETUL TRIC

Să știi c-o să mă întorc iar cu mâna goală, ca ieri, ca alaltăieri, fără un sitar... Și ce frumos îi stă, bietul Trie!...

De la zece pași îi simte. Se târăște pe brânci, ținându-și răsuflarea, și abia calcă de grija ca nu cumva să foșnească iarba; iar când a ajuns la patru pași de sitar, stă nemișcat, parcă e turnat în bronz, așteptând să mă apropii.

Dar frunza e prea deasă. N-a dat încă o brumă s-o rărească, și sitarii, șireți, zboară fără a se înălța deasupra lăstarului. Le aud fâlfâitul, dar nu-i văd. Douăzeci mi-au zburat așa alaltăieri, tot atâtea ieri și n-am apucat să trag într-unul. Câinele o să se enerveze și iar o să mă necăjească dând buzna peste ei ca ieri - și iar o să mă aleg numai cu supărarea. Mai bine ar fi să aștept să dea o brumă.

Dar patima nu vrea să știe de povețele minții; mă împinge, mă biciuiește, mă îmbrânțește. Mi-am isprăvit treburile, îmi fac socotelile. Abia sunt două după-amiază...

Cu brișcă în câteva minute sunt la pădure și am până diseară patru ceasuri înaintea mea. Și ca să-mi zădărnicească orice șovăire, Trie se gudură pe lângă mine, mă bate cu coada și mă întreabă cu o privire mai elocventă decât vorba: „Mergem, nu e așa? mergem!...”

! dar azi am cu ce să-i domolesc enervarea. Biciul, pe care nu-l mai iau de un an încoace, azi îl iau, și, ca să știe domnul Trie ce o să însemne când i-oi striga: „Biciul!” îi strig: „Biciul!” și-i trag și o strașnică lovitură.

El tace sub arsura care i-a încolăcit trupul și se culcă rușinat la picioarele mele în brișcă...

Am ajuns. A dat azi-noapte o bură de ploaie... Trebuie să fi picat sitari mulți... în adevăr, abia după câțiva pași din șosea Trie își schimbă mersul, se târăște, stă... Mă apropii... El ridică nițel capul și se uită în ochii mei, parcă ar vrea să-mi spuie ceva. M-ațiu gata și-mi încordez privirea, să pot zări sitarul printre frunze... Câinele stă nemișcat. Peste o clipă aud lămurit pâlparea unui zbor, dar nu văd nimic. La al doilea sitar aceeași oprire a câinelui, aceeași privire în ochii mei și același zgomot al zborului unei păsări care nu se vede și care își bate joc de hol. Trie s-a enervat. Acum caută în galop. „Încet! strig eu - încet, n-auzi? Uite biciul!” Dar patima strigă pe dinăuntru-i mai tare decât mine. Iată-l la 30 de pași...

Stă o clipă și se năpustește ca un nebun... Sitarul speriat zboară ridicându-se o clipă deasupra lăstarului. N-am putut trage... Trie stă în loc, uitându-se în ochii mei mirat.

Privirea lui înseamnă lămurit: „Nu l-ai văzut?” Apoi o pornește iar în galop. Strigătele mele nu-l mai pot stăpâni... Trebuie să-l prind numaidecât și să-i trag o bătaie...

Dar stă... M-apropii; iar când sunt la câțiva pași de dânsul, o pornește spre stânga, părăsind urma... „Vin aici! n-auzi?” strig eu. Dar nu mă ascultă... „Biciul, Trie!”

răcnesc din toate puterile. În același moment, speriat de strigătul meu, sitarul - fără să-l pot vedea - zboară din locul unde-l stătuse câinele... Va să zică și-a pierdut

mirosul, îmi zic eu... Îl chem, prefăcându-mi glasul a mângâiere, și, când vine, îl apuc de zgardă și, desprinzându biciul de la geantă, încep să-l bat... E.1 tace sub ploaia de lovituri. Abia la a cincea începe să chelălăie plângător...

„Ce-ai făcut, ticălosule?!...” După încă o lovitură îi dau drumul... El se scutură, parcă ar vrea să lepede de pe dânsul cingătoarea de jăratec care-l arde, și începe iar să caute cu ardoare... Aci e lăstarul mai rar... pot să-l urmăresc cu ochii... Se oprește... Grăbesc pasul. În vremea aceasta Trie încetișor face un înconjur și iar stă, de astă dată cu fața către mine; iar când parcă socotește că m-am apropiat îndeajuns, face repede doi pași înainte...

Sitarul, prins la mijloc, între Trie și între mine, se ridică acum drept în sus... Trag, îl ucid; și Trie, triumfător, îl aduce până la picior...

Stau jos, îi cuprind capul cu mâinile amândouă și.

uitându-mă în ochii lui frumoși, îl mângâi peste urechile dulci la pipăit ca mătasa... îl mângâi numai pe cap... pe trup nu... o, nu! că poate-l dor încă nedreptele mele lovituri. Că abia acum cu mintea mea de om pricep judecate lui de câine... Abia acum înțeleg îndemnul privirii lui de adineauri pe când sta: „Treci dincolo, eu mă ațiu aici...”

Abia acum înțeleg rostul năpustirii lui... Vrea să zăpăcească sitarul, să-l facă să se ridice mai sus decât îl povățuia instinctul lui de conservare... Și pentru dovada strălucită de înțelepciune pe care voia să mi-o dea, părăsind locul unde încremenise o clipă și încercând să înconjure sitarul, l-am bătut... l-am bătut... mi-e rușine să mă simt umilit înaintea acestei priviri în care strălucește numai bucuria izbândeii și în care nu e nici umbra unei dușmăanii pentru o chinuire nemeritată...

Iartă-mă, Trie, iartă-mă...

PRIVIGHETOAREA

— Ce ai, nene Iorgule? Parcă ai fi supărat.

— E!...

— Ba nu, zău, ți s-a întâmplat ceva?

— Mi s-a întâmplat o ticăloșie... Nici nu știu cum să-ți

spui... Știi că prin fundul curții mele trece iazul, iazul morilor. Când n-am ce face, dau cu undița la pește.

Am acolo, în stânga scării (c-am făcut o scară pentru scăldat), o adâncitură, în care arunc în toate serile câte o bucată de mămăligă, ori câte un pumn de grâu fiert: nadă la pește... Și uneori, când e apa merie², mai ales acuma primăvara, se dă bine și prinț... nu cine știe ce pești mari, dar în sfârșit: cleni, mreane... Am prins de multe ori și mai măricei – așa, cât un cuțit de masă obișnuit...

Tu nu ești pescar; n-ai dat cu undița niciodată... E plăcut...

La mine acolo, e frumos de tot: o umbră deasă și răcoroasă, și apa aia care curge lin printre sălcii pletoase...

Să vii odată să vezi... Acum, eu am undițe sistematice, de se strâng, se fac baston; dar aici în iaz nu le întrebuițez, că prea sunt lungi... Iau câte o nuia de alun, îi pun ață, plumb și cârlig, și gata; iar când plec de acolo înfășor ața pe nuia și o bag într-un tufiș de răchită. În tufișurile astea și în sălciile de pe marginea iazului vin privighetori și cântă toată noaptea... Foarte de multe ori, când stau liniștit la pescuit, vin săracele până lângă mine, aproape de tot, să le prinzi cu mâna, parcă ar fi oarbe: umblă după râme... Ce e azi? Joi. Alaltăseară, marți, a venit pe la noi căpitanul Delescu cu nevastă-sa și am stat cu toții în pridvor să le ascultăm. Nu cânta una, cântau zece, cincisprezece; răsună tot zăvoiul... Și cum era o lună ca ziua și mirosea liliacul... am petrecut o seară... să-l întrebi pe el... Mai ales una, chiar în grădină la mine, într-o salcie pletoasă, cânta... Doamne, Dumnezeuule!... De câte ori începea, făcea într-un fel nou. Încă Victorița, nevasta căpitanului, luase un condei, să însemne cu vorbe toate felurile de sunete pe care le scotea. Uneori făcea: fi, îl, îl, tiha! tiha! tiha! chiau! chiau! chiau! clings!... iar când isprăvea într-o cascadă de triluri, zău dacă nu-ți venea s-o aplauzi ca pe-o primadonă... Și din crivină îi răspundeau altele și altele... Frumoasă seară am petrecut, n-am s-o uit

niciodată! Și ne întrebam cu toții: dacă o fi adevărat că toate viețuitoarele de pe pământ se trag dintr-o tulpină și că s-au deosebit unele de altele numai silite de împrejurările deosebite prin care au trecut – ce fel de împrejurări au fost alea care au putut sili privighetoarea să ajungă să cânte așa, iar cârstelul, bunăoară, să hârâie, ca un ceasornic de buzunar când îl întorci? Mare taină! E!...

Pe la douăsprezece ne-au plecat mosafirii, iar nevasta căpitanului, după ce ne-a zis nouă „bună seara”, a făcut bezele înspre salcia pletoasă, strigând: „La revedere, puică, pe mâine seară!”

Și au venit și aseară; dar în salcie nu mai cânta privighetoarea... Se auzeau în zăvoi, dincolo, peste iaz, o mulțime; aici însă nu... Ne gândeam că poate și-a găsit soția și s-o fi dus după ea în zăvoi; și ne sileam s-o recunoaștem de pe cântec; dar, ori că era prea departe și nu puteam deosebi toate sunetele, ori că nu cântă toate la fel; dar lucru hotărât, lipsea un sunet; n-auzeam pe niciuna făcând: clings! clings! Asta nu-l auzeam, și să vezi de ce... Azi-dimineață, neavând treabă, mă scobor la gâră. Lăsasem în ajun undița acolo într-un tufiș... O

caut: nimic. Zic: să știi că mi-a furat-o cineva. Când mă uit mai bine, o văz mai departe pe jos. Dau s-o ridic așa deșirată de pe băț și încurcată în răchită. Ma; au după fir și ce să văz? Parcă și acuma mi se sfâșie inima... Lăsasem rima în cârligul undiței; și biata privighetoare, umbilnd după demâncare, a înghițit cârligul!... Sărăcuța!

cât trebuie să se fi zbătut, cât trebuie să se fi chinuit!

...

Acuma sta moartă, cu aripioarele întinse, iar pe ochișori]

ei, ca două mărgele negre, năpădiseră furnicile... Pre legea. mea! Sunt așa întâmplări absurde, care-ți tulbură mintea, îți zdruncină credința... Auzi dumneata moarte cu cârligul înfipt în gușulița aia care scotea sunetele alea dumnezeiești! auzi dumneata, cum am răsplătit eu păsărica aia nevinovată, pentru că ne desfătase cu viersul ei 1

Când mă gândesc, îmi vine nebunie; dar știi, nebunie!...

Ah! ochișorii ăia negri pe care năpădiseră furnicile!...

GHEORGHIȚA AL ANGIĂELINII

Pictorului Ștefan Popescu

Nu făgăduiți niciodată ceva, decât după matură chibzuire. Cine făgăduiește cu ușurință, adesea fără voia lui săvârșește un păcat. Cel ce vine să-ți ceară ceva e mânat fie de-o mare nevoie, fie de-o vie dorință. Dumneata îi făgădui ești, într-o doară, ca să scapi; iar el își clădește pe vorba dumitale planuri, iluzii, a căror risipire, în ceasul în care vede că nu te ții de cuvânt, îi poate pricinui adâncă durere.

Eu, care de multe ori am avut din pricina asta chinuitoare remușcări, mă vindecasem de acest cusur. Am făcut într-o zi jurământ să nu mai făgăduiesc pripit; dar, cu tot jurământul, în vara trecută am căzut iar în păcat.

Să vedeți.

Împreună cu doi buni prieteni, nedespărțiți tovarăși de pescuit, am fost spre sfârșitul lui iunie la lacul Ucigașului de la Che-e Bicazului. Ați fost vreodată pe acolo?

Nu? Păcat. E unul din cele mai încântătoare din multele colțuri de rai ale țării noastre. Închipuiți-vă, în munți, la o înălțime de 1 300 de metri, un lac de trei-patru ori mai mare decât parcul Carol, făcut prin prăbușirea unor stânci, care au închis valea unui izvor. De jur-împrejurul lacului cu apa ca lacrima, munți îmbrăcați în brazi seculari și stânci uriașe de toate culorile curcubeului. Admirabil loc pentru o stațiune climaterică, și de iarnă și de vară.a

La un ceas de la sosire, după ce ne-am descărcat lucrurile din automobil și am orânduit unde o să mânem noaptea, am plecat la pescuit, fiecare în altă direcție, ca să nu ne stânjenim unii pe alții...

Cum mergeam așa, purtând geanta, undița și minciocul, la o cotitură mă întâlnesc cu un cioban, însoțit de un băiat ca de doisprezece ani.

— Sunt păstrăvi p-aici, mă vere?
— Sunt, dar nu p-aici, mai încolo, spre coada rece.
— Și unde e coada rece?
— Vă duc eu, răspunde grăbit băiețașul, și întinzând mâna: dați-mi mie minciocul, să-l port eu.

— Dar tu treabă n-ai?
— N-am; am dus niște berbințe la stână și acum mă înapoiez spre casă. Și întorcându-se spre cioban: Bădie, te rog, spune matală măicuței să n-aibă grijă de mine, c-am rămas aici cu un boier, să-i ajut la pescuit.

Îi dau minciocul, mulțumit de această tovărășie dorită: e întotdeauna bine să fii întovărășit la pescuit de un băietan, care-ți poate fi de mare ajutor. Și mă. duce la un loc bun de tot. De la prima aruncătură a muștelor pe apă, prind păstrăv zdravăn. Îl aduc binișor spre minciocul pe care băiatul îl mânuiește cu mare dibăcie.

Aflu din vorba lui: că-l cheamă Gheorghită al Anghelinii, că tat-su a murit în război, că el e al șaselea fecior și c-a făcut cinci clase de țară. Și pe măsură ce trece vremea, îmi dau seama ce minunat tovarăș mi-am căpătat. Cu câtă tragere de inimă și dibăcie mă slujește, sărăcuțul! De câteva ori s-a urcat, sprinten ca o veveriță, în brazi, ca să-mi descațe muștele prinse în crăci – și tot de atâtea ori a intrat până în brâu în apa rece ca gheața, ca să poată prinde în mincioc păstrăvii pe care, din pricina stâncilor, nu-i puteam aduce la mal.

Când ne-am întors la prânz la casa pădurarului, mi-a cerut un briceag cu care a curățat păstrăvii, i-a învelit frumos în frunze de brusture; a alergat la izvor să ne aducă apă proaspătă, și-n loc să stea să mănânce merindele pe care i le întindeam, a cerut nevastei pădurarului o donicioară, cu care a alergat în pădure, să ne caute fragi.

Seara, fără să-l îndemne nimeni, a adus câteva brațe de lemne, a îngrijit de foc, ne-a tras tuturor cizmele, le-a curățat și le-a așezat frumos în dosul cuptorului; a întins o sfoară de la balamaua ușii până la fereastră, a spânzurat pe ea hainele; și n-a plecat să se culce în fânul din podul

grajdului decât după ce s-a încredințat că nu mai aveam nevoie de absolut nimic.

A doua zi, când se îngâna ziua cu noaptea, tot el a venit să ne trezească, ciocănind cu sfială în geam.

I

...Și cum stă alături de mine, îl aud oftând.

— De ce oftezi, mă Gheorghită?

El se trezește rușinat:

— Ce, oftai?

Râcăie cu bățul minciocului pământul dinaintea lui și fără să ridice ochii:

— Îmi pare rău că automobilul nu e al matală...

— De ce?

— Mi-a spus șoferul că domnul doctor și-l duce singur, n-are nevoie de ajutor... Să fi fost al matală, poate mă luai ajutor...

— Dar ce, tu ai vrea să te faci șofer?

— Tii! tare mi-ar fi drag... Matală n-ai automobil?

— N-am.

— Păcat!

— Zi, d-aia oftași?

— Păi...

Mă uit la el. Abia acum bag de seamă ce copil frumos e, cu ochii lui inteligenți, negri ca două picături de păcură.

Sărăcuțul, cum aș vrea să-l ajut...

Nu știu cum sunteți dumneavoastră. Dar eu mă înnebunesc după băiețașii de seama asta, când nu mai sunt;

copii și nici nu sunt încă oameni; mai ales flăcăiașii ăștia de la țară.

Băiețașii de la oraș, de seama lui Gheorghită, sunt de obicei prea deștepți, prea isteți, prea știu multe... Știu eu?

Discuțiile auzite în casa părinților, articolele citite prin ziare, unele filme de cinematograf, lipsa contactului cu frumusețile naturii, otrava care plutește în atmosfera orașelor, toate astea la un loc le prăpădesc frăgezimea sufletului. Flăcăiașii de la țară sunt negreșit mai puțin iscusiți, mai neînvățați, dar le rămâne parcă sufletul mai

curat

Eu, unul, vă mărturisesc că-mi place grozav să stau de vorbă cu ei. După o jumătate de ceas îmi simt sufletul primenit...

— Matale, eu zic, că trebuie să ai mulți prieteni care au automobil... Poate cunoști vreunul care să aibă nevoie de șofer...

— Știu eu? să vedem... poate...

La acest răspuns, care totuși nu cuprinde nicio făgăduială, copilul ridică ochii, înfloriți de bucurie și de fericire.

— Mie nu mi-ar trebui leafă... Aș munci numai pe mâncare și pe îmbrăcăminte.

— Dar bine, tu ești prea mic, prea crud.

El răspunde ofensat:

— Sunt de doisprezece ani, merg pe treisprezece.

— Dar maică-ta ce zice? Te-ar lăsa?

— Maica?... Ei! de câte ori zice ea: „Cum n-ai și tu noroc, măi Gheorghită, ca Vasilică al lui Boian?” E un băiat de la noi... n-a făcut decât trei clase... Și l-a luat un boier de la Brașov, întâi ca ajutor... Și acum e șofer... Eu am învățat cinci clase, și acum... stau așa... mă prostesc cu vitele la pășune...

E în vorba lui, în privirea lui, în toată înfățișarea lui, un fermecător amestec de gravitate și de drăgălășie...

Sărăcuțul, cum aș vrea să-l ajut...

Mă gândesc că deși n-am automobil personal, așezământul de care atâră are... L-aș lua cu mine la București și aș stăruia să fie primit ca ajutor de șofer... De locuit ar locui la mine... Lucrul îmi pare foarte ușor de realizat...

Dorința mea de a-l ajuta îmi ascunde toate piedicile, toate obiecțiile; iar oftatul lui: „ce mare pomană ți-ai face matale cu mine!” îmi înlătură orice rest de codire.

— Bine, măi Gheorghită, dacă e așa, te iau cu mine la București.

El îmi ia mâna, mi-o sărută și întreabă:

— Dumneavoastră când plecați?

— Măine dimineată.

— Câte ceasuri sunt?

Mă uit la ceas:

— Opt și jumătate.

— Eu mă duc să spui maichii; să mă-mbrac și să-mi iau ceva primeneli. Matale mă aștepți aici, că eu peste două ceasuri sunt îndărăt...

Uite așa m-am legat să aduc în București pe Gheorghită al Anghelinii din Bicz.

Nu se împliniseră două ceasuri, când s-a întors, gătit frumos, curat, cu pălărie nouă, cu cămășuța ca fuiorul, cu cojocel înflorat și cu ghetete noi, însoțit de mamă-sa, o femeie pe a căreia față ofilită se vedeau rămășițele unei frumuseți prăpădite. S-a oprit la câțiva pași de mine, a îngânat mârâit: „nă ziua” și, după ce câțeva vreme m-a privit cercetător, căutând să deslușească din înfățișarea și din chipul meu cu ce fel de om avea de-a face, a adăugat:

— Săru’ mâna.

Zic:

— Va să zică, îl lași să ți-l iau la București?

Ea a stat nițel în cumpănă; dar Gheorghită a răspuns repede:

— Mă lasă; de ce să nu mă lase?

Zic:

— Nu te-ntreb pe tine, o întreb pe mă-ta.

Femeia s-a șters cu colțul maramei la gură, pe urmă, înaintând până lângă mine, mi-a luat mâna și, dregându-și glasul:

— Îl las, domnule, dar să ai milă de el, că e crud.

Gheorghită nu-mi dă pas să răspund și zice:

— D-asta să n-ai mata grijă, măicuță, că eu știu ce fel de om e domnu’.

— Dar de unde știi tu, mă? l-am întrebat eu.

El a clătinat din cap a om sigur de ce spune:

— Știu eu.

Am asigurat pe femeie că o să mă port cu el părintește, i-am spus că în fiecare lună o să-i trimit prin

poștă, deocamdată câte trei sute de lei. Ea s-a dat să-mi sărute mâna, pe urmă și-a cuprins copilul în brațe și, sărutându-l, îl povățuia să nu iasă din vorba mea și să mă slujească cu credință.

El îi ștergea ceva de pe obraz:

— Lasă, măicuță, să vezi matale, când m-oi întoarce eu ca Vasilică al lui Boian.

După ce a plecat, mi-am adunat sculele de pescuit și am pornit cu Gheorghită spre gazdă, unde mă așteptau tovarășii cu dejunul.

— Dar ce te-ai gătit așa, mă Gheorghită? l-a întrebat doctorul.

Am răspuns eu în locul lui:

— Îl iau cu mine la București:

Doctorul a ridicat sprâncenele a mirare; iar Gheorghită și-a așezat bocceluța pe prispă, a cerut nevastei pădurarului donicioara și a plecat fuga în pădure, să ne culeagă fragi.

Pe când mâncam, doctorul zice:

— Adevărat? Iei băiatul la București?

I-am explicat că mai de mult aveam intenția să caut pentru automobilul așezământului un ajutor de șofer, și, fiindcă copilul îmi spusese că visul lui era să ajungă șofer, m-am hotărât să-l iau pe el.

Șoferul doctorului, care ne servea la masă, zice:

— D-aia mă întreba el azi-noapte dacă aveți și dumneavoastră automobil și ce fel de om sunteți. Mă întreba:

„Ce fel de om e boieru ăsta? O fi bătând rău când îi greșește cineva ceva?” Și când i-am spus că sunteți om bun, nu mai putea de bucurie.

— Nu știi dacă faci bine... a zis doctorul la o vreme.

— De ce?

— Știu eu?... poate că greșesc; dar eu în locul dumitale nu l-aș lua.

— De ce?

Ca să nu priceapă șoferul, doctorul îmi răspunse în franțuzește:

— Eu nu m-aș putea hotărî atât de ușor să smulg un băiețuș de la țară și să-l duc în București, mai ales ca să-l bag în corporația celor mai ticăloși oameni... Dar...

În sfârșit... dacă ai hotărât așa... loc în automobil e... și pentru el și pentru bocceluța lui.

După câțeva vreme de tăcere, doctorul adăugă 2

— Îl iei cu dumneata în vilegiatura de două luni, de care ne vorbeai?

Această întrebare a doctorului a fost ca o ridicare de cortină, îndărătul căreia îmi apărură toată realitatea, pe care dorința mea de a ajuta pe Gheorghiuță mi-o ascunsese.

Și realitatea era așa: ne găseam la sfârșitul lui iunie.

Peste trei zile șeful așezământului pleca în străinătate, de unde nu se întorcea decât pe la mijlocul lui septembrie;

eu de asemenea plecam din București, pentru două luni, într-o stațiune climaterică. Șeful luase dispoziția ca, în ajunul plecării sale, automobilul, care avea nevoie de reparații radicale, să fie băgat într-un atelier, de unde nu trebuia scos decât în ajunul întoarcerii sale din străinătate...

Fără să vreau mă întorsei brusc spre direcția în care pierise Gheorghiuță, ca pentru a-l striga.

Dar de ce să-l strig? De ce?

Ga după ce îi făgăduisem că-l iau, după ce alergase să se îmbrace, după ce își luase rămas bun de la maică-sa, acum să-i spui că nu-l mai iau? Căci era lămurit că nu-l puteam lua. Cum și cui l-aș fi putut lăsa timp de două luni în București?

Din clipa aceea nimic din frumusețile raiului în care ne găseam n-a mai putut pătrunde în mintea și inima mea, frământate numai de căutarea chipului în care aș fi putut să-i spui că pregătirea și bucuria lui fuseseră zadarnice.

Doctorul m-a sfătuit într-un fel, celălalt prieten într-altul. Dar amândouă sfaturile mi-au părut absurde, ridicole. Niciunul nu putea, nici să explice, nici să scuz

această bruscă revenire asupra hotărârii mele. Ce era de făcut? Vă jur că nu exagerez spunându-vă că mă

găseam în starea unui bolnav, care-și mută perna de la un capăt al patului la altul, ca să se răcorească.

În vremea asta Gheorghită s-a întors cu donicioara de fragi – a mâncat în grabă și acum ajuta pădurarului

la afumatul păstrăvilor. Îl auzeam:

— Bade Niculae, nu e așa? Pe urmă, după ce s-o afuma bine, să punem pe foc un braț de urzici, că fumul de urzici vine de le dă un glanț³: se fac ca de aur... Așa îi face badea Sandu.

Acum e lângă șofer. Se învârtesc împrejurul mașinii.

Are în mână stângă un notes mic, în dreapta un plaivaz, întreabă pe șofer cum se cheamă diferitele părți ale mașinii, moaie plaivazul în gură și înseamnă în notes.

Îmi face rău. Ca să nu-l mai văd. pe când tovarășii mei dorm, îmi iau undița și plec, spunându-i răstit să rămâie la afumătoare, că n-am nevoie de el...

I

Nimic n-am putut prinde; iar spre seară, când măntorc, îl găsesc lucrând cu zor la împletitul hârzoabelor de cetină, în care vor fi puși păstrăvii afumați.

— Mă, dar dibaci ești, mă Gheorghită, la toate te pricepi, zise pădurarul, parcă într-adins, ca să-mi râcăie mie inima...

Abia târziu, spre ziuă, după lungi frământări și zvârcoliri, mi s-a arătat chipul în care să-l vestesc că nu mai pleacă cu noi.

Când m-am trezit, era pe prispă – ajuta șoferului la adunatul lucrurilor.

Geamul era deschis – mă putea auzi.

Prefăcându-mă că nu-l văd, am zis doctorului:

— Doctore, ce vis ciudat am visat azi-noapte: Se făcea că mă întorceam de la pescuit, și ici, lângă capul podiștii, îmi iese înaintea Maica Domnului, așa cum e zugrăvită în biserică: frumoasă, cu un cerc de lumină împrejurul capului. Numai decît am cunoscut-o și mi-am scos șapca din cap... Nu vedeam pe Gheorghită dar îl simțeam cum asculta. Maica Domnului a făcut un pas spre

³ Glanț — luciu.

mine și m-a întrebat: „Vrei să iei pe Gheorghită cu dumneata?”

Zic: „Da”. Ea mi-a răspuns, clătinând din cap: „Să nu-l iei, că moare pe drum”. Am rămas încremenit. Zic: „Va să zică să nu-l iau niciodată?” „Ba da, mi-a răspuns Maica

Domnului. Altă dată poți să-l iei, dar acum nu, că moare pe drum”... Și a pierit, iar eu m-am deșteptat...

Băiatul a ciocănit în ușă.

— Intră! am strigat, și dând cu ochii de el zic: Mă Gheorghită, știi ce vis ciudat am visat azi-noapte?

El răspunde cu un glas obosit:

— Am auzit...

Pe urmă, după ce își mușcă degetul arătător de la mâna stângă:

— Și zici matale c-avea cerc de lumină împrejurul capului?

— Da, întocmai cum e zugrăvită în biserică.

— Dar nu e așa? a spus că altă dată poți să mă iei.

— Da, i-am răspuns, altă dată te iau neapărat.

Am scos câteva parale, i le-am pus în mână și l-am sărutat pe frunte.

Băiatul s-a uitat la bani, s-a uitat de jur-împrejur, și-a mușcat buza de sus, și-a mușcat buza de jos și peșemne făcându-și socoteala că n-ar fi putut asista cu destulă liniște la plecarea automobilului:

— Eu mă duc, că plânge maica degeaba după mine

...Și m-ai fi așteptând și acum, Gheorghită al Anghelinii.

NICULAIȚĂ MINCIUNA

(fragmente)

Niculăiță Gropescu, feciorul lui neică Andrei Gropescu, din cătunul Manga, comuna Măgureni, e un băiat cu judecată, blajin la vorbă, măsurat la mișcări și, nu știu cum să zic: *dar sfios*, ori *prin urinare sfios*.

În toate clasele primare, urmate la școala din Măgureni, a luat tot premiul întâi, spre bucuria și măgulirea părinților. Că, de! nu e lucru puțin, în ziua de *Sâmpietru*, în școala împodobită cu flori, s-auzi că strigă de

colo:

„Premiul întâi cu cunună - Gropescu Niculae”, să vezi pe domnul învățător că-i pune peste perişorul lui negru cununa de merişor, pe domnul primar că-i dă un teanc de cărţi mângâindu-l; şi apoi să pleci pe linia satului, tu, mama de o parte, tatăl de alta, şi între voi feciorul vostru, în văzul consătenilor, care zic cu dragoste: „Să vă trăiască! Şi la mai mare!”

La sfârşitul şcolii, domnul învăţător Irimescu a zis că e păcat că aşa băiat cu tragere de inimă la învăţătură să nu meargă mai departe; iar neică Andrei Gropescu, de la *Sâmpietru* până la septembrie, s-a gândit şi «s-a răzgândit în toate felurile - a luat sfat şi de la unul şi de la altul.

Învăţătorul i-a spus precum văzurăţi; şi tot aşa îşi zicea şi el în ceasurile de trudă şi de obidă, când vedea că munca lui şi a Stanei, nevasti-sii, n-avea niciun spor pentru casa lui împovărată de patru copii: Niculăiţă de unsprezece ani, două fete gemene de trei şi alt băiat în braţele Stanei.

Arendaşul, conu Epaminonda, i-a spus că învăătura multă mai rău *utraveste* sufletul omului, că *tere* cheltuială mare şi dezgustă pe om de munca pământului; i-a dat şi pildă pe Ghiţică al popii, care a urmat la liceu şase clase şi a ieşit un apelpisit şi un derbedeu, de a speriat comuna;

şi tot aşa îşi zicea şi neică Andrei, când se gândea la lipsa lui de mijloace şi la ajutorul ce puteau să-i dea de aci încolo braţele lui Niculăiţă. Că şi dacă nu era prea voinic. dar era tare dibaci la mână şi moştenise de la bunică-su, moş Sandu Gropescu, aplecare la dulgherie.

După moartea bătrânului, sculele fuseseră urcate în podul casei, dar „iscoada de Niculăiţă”, care la moartea bătrânului era uivnoduleţ abia de patru ani, dăduse într-o zi peste ele; şi cu toate dojenile mamă-sii: „Dă-te jos de-acolo, proclete, că dă tat-tu peste tine şi-ţi moaie oasele”, copilul - care acum îşi aducea aminte ca prin

Vis de unchiaşul care lucrase stâlpii porţii - când şi când da fuga în pod la sculele bunicului. Şi încet-încet, din glumă, din joacă, azi a făcut un scăunel, mâine o morişcă

de speriat ciorile, care prăpădeau cireșul din coastă - până când într-o zi, când s-a întâmplat de-a pierdut tat-su cod Ma de la căruță: „Taică, îți fac eu una la fel”... Și s-a prins Niculăiță pe lucru și, din lemne vechi de prin curte, a făcut întâi cotocii, pe urmă spetezele, și, după ce le-a încheiat frumos, a ieșit o codârlă, de s-au crucit și tat-su și mamă-sa și vecinii...

Da, lipsa de mijloace, îndemânarea băiatului la dulgher le și teama părintelui de pierderea acestui ajutor de mare preț au dat greutate sfaturilor lui conu Epaminonda; și a rămas Niculăiță acasă, la munca pământului.

De părut rău, lui nu i-a părut, că-i plăcea și munca la câmp și mai ales dulgheria... La câmp, când păzea boii cu alți băieți de seama lui, se juca el și cu ei; dar mai drag îi era să se răzlețească deoparte și să se uite cu băgare de seamă la ierburi și la lighioni. El era cel care-i învăța să scoată din găuri păianjini și greieri, cu un glonțișor de ceară legat de ață.

Băieții ceilalți stăteau ce stăteau lângă dânsul, apoi porneau la alte jocuri; iar el rămânea singur să supravegheze cum se luptau furnicile să ducă poveri de patru-cinci ori mai mari decât ele, ori se târa binișor pe brânci, să vadă ce face lăcusta de țârâie așa de tare.

Și au trecut așa an peste an, în totul șase, și a ajuns acum flăcău de șaptesprezece ani, frumos și așezat, dar sfios...

La dulgherie acum se pricepe bine. Stâlpii care stau grămadă sub șopron, pentru ulucile din față, pe care, dacă i-o învrednici Dumnezeu, le ridică la anul - el i-a făcut:

cosoroaba de la prispă, care putrezise la un cap, el a înlocuit-o; furca maică-sii el a încrestat-o; și să vă arate

Salomia, fata lui Pârveu Miu, vecinul, donicioara nouă, cumpărată de el din oborul de la Sfântul Ilie și tot de el înflorată cu fierul ars... Minune, nu altceva!...

Ar fi, după cum vedeți, o pildă de băiat fericit, dacă până în timpul de față ar fi găsit omul meșteșugul să stăpânească toată fericirea ce i se cuvine - și dacă n-ar

avea și Niculăiță partea lui de amărăciune, izvorâtă din netrebnicia întocmirii de azi a lucrurilor...

Dar amărăciunea lui Niculăiță a izvorât și din firea lui iscoditoare, deosebită de firea celorlalți... încă de pe când era copil i-a jucat renghiuri... De câte ori nu l-a urecheat tat-su pentru că-și pierduse o jumătate de zi.

uitându-se cum mâncau ori cum își făceau gogoșile viermi)

de mătase pe care-i creștea maică-sa? De mai multe ori a mâncat bătaie, pentru că - în vremea când el urmărea câte o gănganie - boii pe care era trimis să-i păzească intrau din miriște ori din islaz în vreo holdă. De câteva ori a fost trezit de arsura unei nuiete, însoțită de o înjurătură: „Mă, ești cu dușii de pe lume? Nu crezi că ți-au intrat boii în porumbul meu?” Dar nici dojana aspră a părinților, nici bătaia pentru plăți de ispașă nu l-au putut vindeca...

Astea însă le-a răbdat Niculăiță fără mare supărare

Ceea ce era mai greu de răbdat era batjocura. Că încet și treptat a ajuns de batjocură.

De două ori i se întâmplase să vadă pe câmp cum un bărzăune negru-galben se luptase cu un păianjen mai mare decât dânsul, cum îl biruise și cum îl luase între labe și zburase cu el. Vederea acestei lupte, care i stăpăruse cumplit de crâncenă, atât îl mișcase, încât a povestit-o și altora. „O fi...” răspunseră unii. Tat-su răspunsese cu dojană: „După drăcii de astea căști gura de plătesc eu gloabă, tutuitule!” Iar cei mai tineri: „Muscă să prinză păianjeni! Mă, da' grozav știi să le mai croi-ești î”.

Altă dată a sărit ca mușcat de șarpe și a început să strige la alți băieți, care erau mai departe. Când au venit băieții și l-au întrebat de ce i-a strigat, le-a povestit înspăimântat că a văzut o lăcustă, de-ale de le zice „călugăriță”, cum odată s-a zbârlit, a bâzâit, a prins între gheare o lăcustă mai mare ca ea și a început s-o mănânce.

— Unde, mă?

— Uite colea.

— Unde, mă?

— Colo, lângă mărăcinele ăla... mai la stânga...

S-au plecat băieții cu toții, s-a plecat și tel, s-au uitat, dar n-au mai găsit „călugărița”. Iar unul dintre ei:

— Hai, mă, încolo, să ne isprăvească Marin istoria cu Frusina. Nu-l știți pe Niculăiță? Mă, să te duci la popa

Alecu, să-ți citească o molitvă.

— Să n-am parte de...

— Nu te mai jura, mă, degeaba.

Într-o zi, cum sta pe un scăunel, creștând un băț cu briceagul, văzuse în stratul de mărar de lângă dânsul pisica lor, pe brânci, la pândă după un stol de vrăbii, care, la patru-cinci pași de ea, ciuguleau pe jos ciripind, niște mălai risipit. Uitându-se cu luare-aminte la pisică, o văzuse căscând puțin gura și o auzise lămurit făcând din gâtlee ca vrăbiile. Parcă ar fi vrut să le ademenească, să vie înspre locul unde era ea pitită. Și în adevăr vrăbiile se duseseră după mălai înspre dânsa. O văzuse cum își încorda picioarele, și când a judecat că sunt destul de aproape, hârști! odată s-a repezit și a prins una în gheare.

Seara a povestit la poartă cele văzute și auzite. Era de față și Pârvu Miu și fii-sa Salomia și le-a Manda, mama

Salomie, și moș Grigore, alt vecin.

— Cum le vezi și le auzi numai tu pe toate, mă Niculăiță? a întrebat moș Grigore zâmbind. Iaca, eu sunt om de merg pe șaptezeci și patru de ani, dar pisică să facă din gât ca vrăbia n-am auzit.

— Moș Grigore, nu știu alte pisici; dar a noastră face. Am auzit-o, uite, cum mă auzi dumneata.

— Mă, o să-ți scormonească lumea o poreclă. O să te pomenști odată cu unul: „Niculăiță Minciună”, și așa o să rămâi.

...Și n-a mai trebuit să se găsească altul să-i scormonească porecla prorocită de moș Grigore cu o povață părintească... „Niculăiță Minciună” o să fie de acum încolo pentru tot satul... Și, negreșit, îl doare când i-o spun băieții; iar când Ghiță al popii l-o lua în zeflema, întrebându-l: „Ce-ai mai văzut, mă Niculăiță!” și i-o spune, în hohotele de râs ale celorlalți, c-a văzut și el greiere

prinzând o cioară și mâncând-o - Niculăiță o să se rușineze și o să înceapă să se îndoiască el însuși dacă a văzut și a auzit cu adevărat ce știe, de vreme ce acest om deștept, care făcuse șase clase de liceu, nu-l credea.

Și azi așa, mâine așa, dojana părinților pentru vremea pierdută degeaba „după prostii și după gărgăuni”, neîncrederea unora, batjocura altora au închis inima băiatului și l-au făcut tăcut și sfios... Un singur om era de se-nțelegea cu el: bietul Isaia ciobanul - și a murit și ăla.

Dar durerea cea mai mare a lui Niculăiță venea tot din zâmbetul de neîncredere al frumoșilor ochi ai Salomieii... Că pe băieți putea să-i ocolească. La han, despre partea băieților, putea să se uite fără să intre în horă; și în munca cu sapa ori cu tesla găsea, împotriva înveninării pe care i-o aduceau zeflemelele lor, doftorie - de parcă i-o lua cu mâna. Dar același leac era fără nicio putere față de durerea pe care i-o pricina zâmbetul batjocoritor al fetei - zâmbet după care nu trebuia să alerge o dată pe săptămână la han, că-l avea acolo, peste gard, la fiecare ceas al zilei; iar duminica, la han, peste acest zâmbet se adăugau glumele și limbuția lui Petrică a lui

Stan Pașalan, care urmărea stăruitor pe Salomia...

La câțeva vreme de la întâmplarea cu moș Grigore, într-o după-amiază, Niculăiță și-a făcut drum spre casa învățătorului. L-a găsit în livadă, culegând prune. Întâi s-a sfiit să-i spuie la ce venise și a început să culeagă și el în rând cu ceilalți. Dar pe urmă, fiindu-i teamă că prea întârzie și folosindu-se de o clipă când se găsea numai cu învățătorul mai la o parte, a îndrăznit să-l întrebe:

— Domnule, nu te supăra, dumneata știi multe?

— Ei?... a întrebat Irimescu, văzând că nu mai urmează.

— Uite ce e... dumneata știi multe, c-ai învățat carte multă... Nu e așa că pisica face ca vrăbiile?

— Cum ca vrăbiile?

— Face din gât ca vrăbiile...

Învățătorul s-a uitat la el cu luare-aminte; iar

Niculăiță a urmat:

— Și mă gândeam că poate ai dumneata vreo carte în care scrie că pisica face din gât ca vrăbiile... și-ți lucrăm și eu la vreo ulucă... la ceva...

— N-am nicio carte în care să scrie bazaconii d-astea, mă Niculăiță...

I-a părut rău grozav la întoarcere, rău de tot... Tiii!

să fi avut domnul învățător o carte așa... Să fi adus pe

Salomia, să citească ea... cu ochii ei... Că poate că altă dată nu mai râdea, cum râsesse atunci, la poartă, când cu vorba lui moș Grigore, răs frumos, care în pieptul lui se prefăcuse în junghi.

A doua zi, după ce a lucrat la niște zăbrele, a presărat mălai prin locul unde văzuse el vrăbiile și, după ce și-a zgornit surorile, a adus pisica, a luat pe frati-su Ilie lângă dânsul, ca să nu se miște - și s-a așezat la pândă creștând un băț. La scurtă vreme au venit câteva vrăbii, și a început și pisica să facă din gât ca ele... Atunci Niculăiță a început să strige și uierat Salomie, care scutura niște țoale pe prispa casei:

— Salomio, Salomio!

Fata a ridicat capul, și el, stând nemișcat, a șoptit:

— Apropie-te binișor de gard... binișor...

Dar Salomia s-a apropiat se vede prea zgomotos, că odată au zburat vrăbiile.

— Le speriași... dar, dacă nu ești prea zorită, treci pe poartă și vino-ncoace nițel. Uite pisica coala-n mărar...

Yin s-o auzi cum face.

Era curioasă și fata să auză, și a venit. El i-a dat un scăunel și s-a așezat cu un genunchi în pământ lângă dânsa, ținând pe frati-su Ilie alături de el. Și au stat așa alături... au stat... Dar Salomia, care, pe când se uita la pisică, se gândea la deșteptăciunea și puterea lui Petrică a lui Stan Pașalan, și-a întors capul mirată, a început să râză și desprinzându-se:

— Zi, d-aia m-ai chemat, Niculăiță Minciună! și a fugit zglobie acasă.

După ziua aceasta i-a lucrat ei donicioara, înflorind-o

cu fierul roșu, care ardea ca zâmbetul ei necredincios și batjocoritor... Salomia i-a dat și ea niște bete – bete ea toate betele; dar lui Niculăiță i s-au părut că altele asemenea nu mai sunt pe lume...

A plecat Niculăiță la oraș, cu căruța cu lemne. Că s-a gândit neică Andrei că tot îi stau boii degeaba acum la începutul lui octombrie... Ce bruma porumb a făcut l-a cărat, prunele asemenea; de arat nu era chip, până nu s-o îndura Dumnezeu să dea o bură de ploaie, că era pământul cremene...

A cumpărat omul de la domnul Frim, din pădurea care o taie, trei stânjeni de lemne: când și când sâncarce căruța cu cât or putea duce boii – și ori să se ducă el la târg. ori să mâie pe Niculăiță, să le vândă cu ceva câștig. Au încărcat amândoi de aseară mai bine de un sfert de stângen, l-au legat regulat cu lanțul să nu pice și, când mai erau două ceasuri până la ziuă, și-a – îmbrăcat Niculăiță cojocul; maică-sa i-a strigat de la vatră: „Încheie-te la piept, că e frig”; tat-su i-a adus aminte pentru a patra oară: „Să nu le dai din unsprezece lei nicio para mai jos – și fi cu ochii în patru să nu te-nșele frunul, că tu ești cam tutuit!”...

Era întuneric beznă; dar Niculăiță nu știa ce e frica, nici urâtul. Pe tot drumul, treisprezece kilometri, mai mult în căruță, sus pe lemne a stat, fluierând încet, cu ochii la stelele grozav de strălucitoare în această noapte limpede de răcoarea toamnei. Îi erau dragi lui stelele toate și-l învățase răposatul Isaia ciobanul cum le cheamă mai pe fiecare. Și cum venea înspre răsărit, a văzut cum s-a ivit și s-a ridicat din marginea zării luna nouă, apoi luceafărul de ziuă; pe urmă s-a făcut o geană roșie, s-a deschis fața cerului, s-a tot deschis, stelele s-au topit una câte una, și luceafărul, și cornul lunii; iar în dreapta locului unde se ivise geana roșie au început să iasă sulii aurii... ca părul Salomiei...

Când a ajuns la oraș soarele era sus. Cărciumarul de la bariera orașului l-a întrebat cât cere pe lemne.

— Unsprezece lei, a răspuns Niculăiță.

Iar negustorul, căruia nu-i trebuia, că el avea lemne, după ce s-a uitat bine la marfă, a zis:

— Face, că sunt lemne bune de tufă curată. Și, după ce s-a uitat și în ochii băiatului, i-a dat o povață: Mă, băiețuș, tu să ceri pe ele cincisprezece lei, să ai de unde lăsa.

Acum trei zile să fi venit Niculăiță cu lemnele astea la târg, numaidecât le desfăcea - că nepriceperii lui la negustorie i-ar fi venit într-ajutor vântul pizmaș, care a bătut până ieri dimineața; dar azi, soarele cald care l-a făcut să-și scoată cojocul îi strică vertul mărfii... Unul îi dă opt lei, altul zece și șase bani; dar nu le dă și umblă prin oraș până pe la ziua-jumătate.

— Dar ce ești tu, turc, să nu lași niciun ban din cât ai cerut? îi răcnește un brutar. Trage înăuntru-n curte.

!

— Dar să știi, unsprezece lei, jupâne.

După ce le descarcă Niculăiță și le așază unul câte unul, sfert regulat, brutarul îi numără în gologani zece lei și jumătate.

— Păi, ne-a fost vorba unsprezece lei, jupâne.

— Dar ce ești tu, turc? Dacă-ți place; dacă nu, încarcă-ți-le și pleacă.

Niculăiță îi dă banii înapoi și, fără supărare, începe să încarce lemnele la loc, frumos, tacticos, cum le încarcase aseară la pădure.

Liniștea băiatului pesemne că i-a plăcut brutarului, că începe să râză și, scoțând unsprezece lei deplini, îi dă zicând: „Asta să știi că e Păcală”.

Niculăiță și-a băgat banii în chimir, își înjugă boii și pleacă... Se gândește că mai bine i-ar fi dat în fișice. Așa, te pomenesti că la-ntors, de neodihna de peste noapte, îl prididește vreun somn în căruță și i se risipesc gologanii.

De aceea, mergând pe uliță, caută cu ochii pe jos, doar o găsi vreun petec de hârtie, să facă banii fișice. Nu caută de prisos: prin dreptul tribunalului găsește o jumătate de coală de hârtie. O ridică, o bagă în sân și, după ce iese din oraș, se suie în căruță taie hârtia în două;

o jumătate o taie iar în două și, scoțându-și banii din chimir, face două fișice: unul de cinci lei, altul de șase. Le bagă frumos în chimirul pe care-l închide cu îngrijire și zice: „Cea I

Joian!” ...

...Mai târziu, când se înnorează și începe să bată vântul, își pune cojocul pe dânsul și simte ceva rece în sân.
JE

cealaltă jumătate de hârtie neîntrebuințată, pe care n-a aruncat-o. O scoate și se uită la ea. E scrisă de mână și, cum știe să citească, citește: „... făcând aplicația articolului 327, a cărei cuprindere este următoarea: Cel ce, găsim pe drumuri ori pe uliță lucruri ce nu sunt ale sale, și întrebându-se despre ele le va tăgădui, se socotește că a comis un abuz de încredere și se va pedepsi cu închisoarea de la 15 zile până la 3 luni” ...

„Adică cum? se gândește Niculăiță, dacă oi găsi eu în drum, să zicem un galben, să nu fie al meu care l-am găsit? Dar ce, l-am furat? Nu l-am găsit? Pă ce să-l dau altuia?” Și citește încă o dată; și când ajunge la

„Întrebându-se de ele”, deodată duce mâna la chimir.

Fișicurile sunt la locul lor; dar acum începe să se facă lumină în mintea lui Niculăiță: „Dar dacă ăl de l-a pierdut a muncit pe el? Dacă s-a dus la pădure, cum s-a dus el cu tat-su, și i-o fi căzut peste picior un buștean, cum i-a căzut lui tat-su? Dar dacă o fi umblat cât a umblat el prin târg astăzi? Și dacă a schimbat banii pe un galben, ca să-l ducă de pus în salbă unei fete ca Salomia?” ...

Și aducându-și aminte de o vorbă auzită de mai multe ori de la tat-su: „de banul nemuncit nici praful nu s-alege înainte de a ațipi în căruță își zice că el chiar de nu l-ar întreba nimeni, dacă i s-ar întâmpla să găsească o pungă cu bani, ar duce-o la primărie ori la domnul șef de jandarmi...”

Cine i-a auzit gândul de i l-a împlinit așa de curând?

Că la patru zile după asta întocmai așa i s-a întâmplat.

Erau cu toții la porumbiște, tăiau cocenii. La un timp

tat-su zice:

— Mă Niculăiță, era vorba să dregi ușa de la podul șopronului, și n-ai dres-o. Până diseară, în patru ceasuri eu zic că faci una nouă.

— Fac.

— Brațele noastre ne ajung aici să dăm gata și. și încercăm până diseară.

— Așa e.

Și Niculăiță pleacă; și, ca să ajungă mai degrabă acasă, o taie prin prunii boierești, sare pârleazul din dreptul crucii Căminarului, o cruce înaltă de piatră în marginea șoselei, o coboară la stânga pe șosea; și cum umblă pe poteca din marginea drumului, vede jos. dinaintea lui, un portofel de piele neagră... îl ridică, îl deschide și vede, și în buzunarul din dreapta și în buzunarul din stânga al portofelului, hârtii de bani, hârtii multe, câte n-a văzut neam de neamul lui... Se uită de jur-împrejur: nimeni...

Mult la gânduri nu stă și o pornește; dar în loc să ție drumul spre casă, sare alt pârleaz și se gândi captă spre reședința jandarmeriei. Mergând așa, zâmbește gândindu-se: „De! să nu-l am acum coala în mână și să spui la lume c-am găsit un portofel cu bani, ar zice că mint”.

Oamenii sunt duși după treburi; se întâlnește numai eu copii mici, n-are cu cine vorbi... Ajunge la reședință, deschide ușa. Domnul șef e singur în odaia din dreapta...

Tolănit pe pat, citește o gazetă... Din fund se aude cântând un glas de femeie. E glasul cocoanei Steluții... O fi lucrând ceva și cântă: „... Suspine crude pieptu-mi zdrobește”...

— Ce e, mă? întreabă domnul șef, ridicând ochii de pe gazetă.

— Uite, domnule șef. Venind p-ici pe șosea - că m-a minat taica acasă, să dreg ușa de la gura șopronului - și așa, am dat prin prunii boierești și am sărit pârleazul din dreptul crucii Căminarului, și cum umblam așa, văz jos o tomoașcă neagră. Zic: „Ce să fie aia?” Și când m-aplec, uite ce găsii: portofelul ăsta cu bani de hârtie mulți. Și am

venit de vi l-am adus dumneavoastră, că trebuie să se arate păgubașul...

Domnul șei se uită de mai multe ori, când la flăcău, când la banii din portofel, și după o lungă tăcere întreabă:

— Mai era cineva cu tine?

— Nimeni.

— Ai spus la alții?

— La nimeni. Am venit p-ici pe poteca de din dos. drept la dumneavoastră.

Domnul șef tace, apoi:

— Ia ascultă, mă Niculăiță, parcă așa te cheamă...

— Așa.

— Să nu mai spui la nimeni până nu s-o ivi păgubașul, că te aude spunând cum e portofelul și se scoală vreunul și zice că el l-a pierdut, fără să-l fi pierdut el. Nici mă-tii, nici lu' tat-tu să nu le spui până nu se arată păgubașul, auzi?

— Auz.

— Bine ai făcut că l-ai adus, bravo! Ești băiat cinstit. Și să știi c-o să spui eu păgubașului să te cinstească frumos.

Niculăiță o pornește spre ușă; dar când e în prag, domnul șef, gândindu-se la procesul-verbal ce va trebui să dreseze, îl mai întreabă:

— Cum te cheamă pe tine?

— Gropescu Niculae.

— Carte știi?

— Știu...

Rămas singur, domnul șef scoate hârtiile din portofel, le numără de trei ori: sunt cinci mii patru sute de lei în hârtii de câte o sută, încolo nimic. Își scoate tabacherea, își face o țigară, o fumează dus pe gânduri, se închină a mirare și, înainte de a începe să scrie, se lasă cu scaunul pe spate și strigă:

— Steluțo!

Dar Steluța cântă și n-aude.

Domnul șei se scoală și strigă din pragul odăii mai tare:

— Steluțo!

— Ei? face Steluța, ridicând ochii de pe bluza la care lucra.

— Ia vin nițel...

După ce domnul șef i-a povestit istoria toată, după ce i-a arătat banii, au rămas amândoi amuțiți... Gândindu-se la bluzele de mătase, la jachetele, la pălăriile pe care și le-ar fi putut cumpăra dumneaei pe atâția bani, cocoana

Steluța a zis într-un rând:

— Cum nu-i găsi eu, Doamne!?

Și iar a tăcut și i s-a dus gândul la ifosele primăresei și ale Irimeascăi, care se uitau la ea de sus... într-un târziu a întrebat:

— Ți-a de-i zice „Niculăiță Minciună”? Și iar după o tăcere: Și zici că nu l-a văzut nimeni?

Dar domnul șef s-a uitat în ochii ei și n-a răspuns nimic...

În vremea asta Niculăiță se și apucase de lucru și, scoțând cu cleștele cuiele ușii celei vechi, se gândea că maică-sii și lui tată-său tot trebuie să le spuie, n-are încotro.

— Ce lucrezi acolo, mă Niculăiță?

Băiatul ridică ochii, în care a înflorit un zâmbet de fericire de la întâiul sunet al glasului care-l întreabă, și vede pe Salomia. E urcată pe un buștean, cu brațele pe gard. Vântul îi flutură-n părul auriu și ochii ei verzi, ca apa adâncă și limpede la umbră, zâmbesc a batjocură...

— Dreg ușa de la podu' șopronului, răspunde Niculăiță, și se gîncește: „Nu, ei nu-i spui, că nu mă crede și o să spuie la alții rîzînd de mine. Mai bine să aflu singură de la alții, cînd s-o ivi pîgubașul 11...”

S-a ivit pîgubașul. E colo, pe linia satului, în mijlocul mulțimii de femei și de copii adunați în jurul lui. Călărețul care a trecut adineauri în buiestru, ăla e pîgubașul.

— Salomia. care, de pe bușteanul pe care era urcată, vede copiii alergînd într-acolo, se coboară și dă fuga la poarta zicînd:

— Nu-și* ce s-a întîmplat pe linie, că vîd că dau copiii;

fuga-n sus.

Niculăiță își lasă lucrul și iese și el la - poartă. O femeie care vine dintr-acolo îl dumirește

— E un negustor care cică a pierdut o pungă cu bani și întreabă dacă n-a găsit-o cineva.

Niculăiță se duce grăbit într-acolo, își face loc printre copii și, ajuns lângă negustor, îl atinge de braț și-l întreabă:

— Cum era punga dumatăle?

— Un portofel de piele neagră, zgâriat într-un colț, portofel de-alea care se-ndoieste așa, cu două buzunare...

Niculăiță zice cu simplitate:

— L-am găsit eu adineauri lângă crucea Căminarului și l-am dus la domnul șef de jandarmi.

Negustorul pare nebun de bucurie, nu știe ce să mai zică. Și pe când femeile se crucesc de mirare, pleacă cu flăcăul spre reședința jandarmeriei, cu droaia de copii după dânșii.

*

Mișcare neobișnuită în Măgureni, Lume adunată la primărie... Se așteaptă sosirea domnului procuror, care vine să ancheteze cazul la fața locului; și sosirea autorității se așteaptă cu nerăbdare, ca să se facă odată lumină în această afacere încurcată, care ținea lumea în nedumerire... Ciudată împrejurare! Alaltăieri, marți, pe la toacă, s-a ivit în comună domnul Niță Andreescu, de ține în tăiere pădurea Coafescului, întrebând din om în om dacă nu cumva i-a găsit vreunul un portofel cu 5 400

de lei, pe care l-ar fi pierdut dimineața, când trecea spre vale. Și pe când întreba niște femei din cătunul Manga, s-a pomenit cu Niculăiță, feciorul Gropescului, ăla de-i zice „Niculăiță Minciună”, că l-ar fi găsit el în dreptul crucii Căminarului, că l-ar fi dus la tactul jandarmeriei și l-ar fi dat în mâna șefului; iar șeful cică habar n-are.

Păgubașul, neștiind ce s-aleagă din arătările băiatului și din tăgada șefului, s-a plâns procurorului, care trebuie să pice...

Și iată-l sosește, singur, numai cu grefierul. Căpitanul

de jandarmi care trebuia să-l însoțească lipsea, dus la București. Trage la primărie unde-l așteaptă păgubașul;

se supără că nu sunt veniți nici șeful de jandarmi, nici băiatul care zice c-a găsit banii; dă poruncă să trimită numaidecât după ei; iar până la sosirea lor, cere lămuriri de la primar, de la notar, de la perceptor.

— De! domnule procuror, vorbește primarul, știu eu ce să zic? Asta vorbim și noi între noi de alaltăieri...

Să mință șeful?... de!... Sumă mare... cinci mii patru sute de lei. Banul e ochiul dracului... Te pomenști... Dar iar mă gândesc: să bagi pe om în pușcărie așa, pe vorba unui zănatec...

— Cum zănatec? întreabă procurorul.

Răspunde notarul:

— Păi să vedeți, domnule procuror, băiatul ăsta e cam așa... cum să zic?

— Cum îl cheamă?

— Niculăiță Gropescu, dar lumea îi zice „Niculăiță Minciună”.

— De ce?

— I-a scornit așa o poreclă.

Procurorul, din ce în ce mai intrigat și nerăbdător, întreabă:

— Pe cine ați trimis după ei?

— Am trimis un vătăjel; dar iată, vine șeful. Dacă binevoiți să-l ascultați.

Domnul procuror binevoiește.

Ușa se deschide și domnul șef intră, scoate capela, o ține cu mâna stângă, lipită de sabie; și, alăturând călcâiele zornăitoare, zice uitându-se drept în ochii procurorului:

— Trăiți!

Autoritatea superioară îl examinează de sus până jos. Constată că e același bărbat voinic, oacheș, de toată frumusețea în uniformă cu întreite galoane. Îl cunoaște de mult, și-l întreabă:

— Ce e, Albescule, cu chestia banilor?

Domnul șef zâmbește, dar cu măsură (al cocoană

Steluțo, meșteră profesoară ești!) și răspunde:

— De! domnule procuror, dacă credeți dumneavoastră că sunt eu în stare de așa ceva – și că trebuie...

Dar domnul procuror a venit să ancheteze; și dumnealui, când vine să ancheteze, nu-i place vorbă multă. Dumnealui, când cel cărui îi pune vreo întrebare nu-i răspunde scurt și se lungește la vorbă, i-o taie. Din experiența dumnealui de doi ani a constatat că asta e cea mai bună sistemă. „Altfel nu mai isprăvești niciodată”. De aceea taie vorba șefului și chiar îl înștiințează:

— Mie, te rog să-mi răspunzi scurt. Unde erai când a sosit păgubașul la reședința jandarmeriei?

— Eram acolo.

— Să vie Andreescu.

Păgubașul Andreescu vine de afară. Procurorul îl întreabă:

— Unde ai găsit pe domnul șef când te-ai dus 3 a jandarmerie?

— Să vedeți, domftule procuror... după ce m-a întrebat băiatul cum era portofelul meu și i-am spus că era negru, cu o zgârietură la un colț...

— A! pardon, pardon! Mie ieri la parchet mi-ai spus că băiatul ți-a spus dumitale întâi cum era portofelul

Acum zici că dumneata i-ai spus lui. Uite ici în prăeesul-verbal...

— Să vedeți, domnule procuror...

— Ce să văz? Mie, te rog să-mi răspunzi scurt: el ți-a spus dumitale întâi cum era portofelul, ori dumneata lui?

— Eu lui.

Notarul înștiințează pe domnul procuror c-a sosit băiatul; și domnul procuror, care e foarte curios să-l vadă, spune păgubașului și jandarmului să aștepte afară, și dă poruncă să i se aducă băiatul... Băiatul intră. E tras la fața; cu o frunte largă, sub care sclipesc doi ochi negri, în care tremură parcă o licărire de friguri... Altfel foarte curățel...

Vătâjelul își explică întârzierea:

— Nu vrea să vie, să trăiți, domnule procuror. Abia l-

am adus.

— De ce nu vrei să vii, mă băiete?

Niculăiță ridică clin umeri... A! de marți după prim;
s-au petrecut multe, pe care nu le-ar putea povesti cu
șir

Niculăiță. Mai ales cele petrecute pe dinăuntru lui.
Toate tremură, sclipesc și se sting nestatornice ca
fulgerele.

...a ajuns la jandarmerie cu păgubașul și cu alți
oameni după ei, între care parcă și primarul... Și a zis
zâmbind: „S-a găsit păgubașul, domnule șef)... Și șeful a
zis mirat: „Care păgubaș?”... Și el s-a uitat bine să vadă
dacă vorbește cu șeful, și a zis: „Păgubașul cu portofelul de
l-am găsit lângă crucea Căminarului... de vi l-am adus
adineauri”)... Și șeful a zis: „Ce. mă, visezi și el s-a uitat la
lume și s-a pipăit și a zis iar: „Adineauri când cânta
cocoana Steluța la pălmar!... Și domnul șef a răcnit: „Ce,
mă, ești nebun?...” Și el atunci a simțit că parcă i se rupe
ceva în cap, înăuntru, și a zis, dar n-a zis cu gândul să-i
supere... a zis duios, ca din pragul unei mari primejdii:
„Domnule șef, ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește
cum ți-e!... Și domnul șef l-a plesnit cu pumnul peste gură
de l-a podidit sângele... Și pe urmă nu mai știe. până unde
a venit mă-sa și cu mama Parasebiva care-i descânta și-i da
să bea apă dintr-o oală nouă... Era pe prispa casei. Alături
era parcă nea Pârvu Miu și cu moș Grigore, vorbeau cu tat-
su... Moș Grigore-l întreba:

„Dar ție și mă-sii cum de nu v-a spus nimic? cum n-a
dat fuga să vă spuie întâi vouă?”... Nea Pârvu a zis: „Cu ei
nu s-a întâlnit, n-auzi? dar fii-mi cum de nu i-a spus nimic?
c-a vorbit, cu ea după aia”... Și s-a întors nea

Pârvu cu fața spre gard și a întrebat: „Așa e, Salomão
1”.

Și Salomia era urcată pe buștean lângă gard, se uita
speriată și a răspuns: „Așa e”... Și el s-a sculat și a răcnit
odată: „Uite aici, cu mâinile amândouă l-am ținut - ca
lemnul să mi se usuce mâinile!” Și pe urmă iar nu mai
știe... Parcă a venit ieri primarul și notarul și s-a dus cu ei

de le-a arătat unde a găsit portofelul, pe unde a sărit pârleazul, pe unde a dat, pe unde s-a întors...

Astea tot le mai zărește Niculăiță, că sunt lucruri trăite, văzute și auzite... Dar ce nu mai poate zări e treptata pierdere a simțului realității pe care i-a adus-o îndoiala, neîncrederea tuturor a... și indignarea șefului, care nici n-a mai putut să se stăpânească... Sunt câteva ceasuri de când nu mai e așa de sigur c-a găsit în adevăr banii...

Venind pe drum cu vătăjelul se silise să-și orânduiască gândurile și să spuie cum s-a întâmplat, de la început...

— N-auzi, mă băiete, întreabă a doua oară domnul procuror, de ce nu vrei să vii?

— De!...

— Cum de!? Faci o pâră contra unui om; viu eu, procurorul, să cercetez faptul; trimit după tine și nu vrei să vii? Ce fel de socoteală e asta?...

— De!...

— Cum te cheamă?

— Gropescu Nicolae.

— Nu-ți zice ție lumea „Niculăiță Minciună”?

La asta nu se mai gândise Niculăiță. Așa e!!... Lui îi zice „Niculăiță Minciună 4!! Vezi dumneata!?”...

— N-auzi ce te-ntreb? Îți zice lumea „Niculăiță Minciună 1”?

— Mi-o fi zicând.

— Cum „mi-o fi zicând”? Îți zice; spune toată lumea. De ce?

— De!...

— Iar „de”!... în sfârșit... Spune cum e cu chestia banilor?

Băiatul se codește: se silește să-și adune mințile risipite... Vrea s-o ia de la început, cum și-a făcut planul venind cu vătăjelul... Se freacă cu mâna pe frunte, înghite în sec... Procurorul așteaptă...

— Uite, domnule... Când mi-a dat mie brutarul.

— Care brutar?

— Brutarul de i-am vândut lemnele în unsprezece lei, azi se-mplinește o săptămână...

— Ce-mi tot îndrugi mie de butar?... Ce are a face butarul?

— Să vă spui...

Și Niculăiță tace și iar se silește să-și adune mințile care se amestecă... Domnul procuror se uită cu luare-aminte la tremurarea mâinilor băiatului, la privirea lui rătăcită; și cum e om bun la inimă și milos, și cum a început să înțeleagă, după ce se uită în ochii primarului și ai notarului, zice blând:

— Spune.

— Când mi-a dat mie banii butarul... de m-a mânat taica la târg cu lemnele... și am văzut stelele...

Niculăiță tace.

— Că întâi a vrut să-mi dea numai zece lei și jumătate, dar pe urmă... Ghițică al popii mi-a scornit mie porecla, că el nu crede că ia bărzăunul păianjene...

În capul domnului procuror s-a făcut lumină deplină.

Nu mai încape îndoială... Se vede cât de colo. Deci ca să nu piarză vreme multă îl oprește din povestire și-i zice să mai aștepte afară. După ce băiatul a ieșit, zice celor de față:

— Bietul băiat.

— Eu ce vă spuneam, domnule procuror? zice notarul.

Procurorul stă pe gânduri. Se **g** încleștă matur!... Aseară la club unde se vorbea de acest caz, Mitică Ionescu, avocatul, zisese: „Te pomenești că reclamantul n-a pierdut niciun ban și-și pregătește vreun faliment1 ... Și cazuri de astea cunoștea destule domnul procuror... Nu mai departe, cazul de deunăzi cu Daradan... Dar atunci băiatul? Dar așa e... băiatului îi spusese o femeie că un om a pierdut un portofel pe care-l caută. Asta a mărturisit-o păgubașul de ieri; iar cum era portofelul a mărturisit adineauri păgubașul că i-a spus-o chiar el... După matură gândire domnul procuror face: „hm” și întreabă pe primar:

— Cil e d-aici până la spitalul din Dălgeni?

— Patru kilometri.

— Spune birjarului să înhame caii și să se ducă un vătăjel cu scrisoarea pe care o s-o scriu eu acum. s-o dea doctorului... Să-i spuie și din gură că-l aștept aici. să vie neapărat...

Și domnul procuror scrie repede: „Doctore dragă...

Urcă-te în trăsură și vino imediat până aici... Un caz curios de autosugestie, de telepatie, de pseudomanie. Cum însă nu vreau să-mi asum singur responsabilitatea, am neapărată nevoie de avizul unui om competent ca dumneata. La revedere. Vino neapărat că am să-ți povestesc ceva nostim despre Nineta”.

Tatăl lucrează la gluga de coceni. Mama, uitându-se din când în când spre prispă, mătură prin bătătură; să fie cutat, că vine popa Alecu. I-a povățuit lumea să cheme popa să citească o molitfă... Descântecele mamei Uții nu mai ajută la nimic, și mai rău îl îndârjește vorba ci blândă:

„Niculăiță mamă, nu te mai gânde la banii ăia, maică... o fi fost *vreo* vrajă... ți s-o fi părut – farmece, fir-ar pe pustii locuri! ...

Niculăiță stă pe prispa casei ținându-și între palme tâmplele care-i zvâcnesc și se gândește și nu poate să-nțeleagă de ce i-au băgat degetul în gură și doftorul și domnul procuror...

Cum o să priceapă Niculăiță, când nici ceilalți care erau de față n-au priceput?...

Doctorul, după primirea scrisorii procurorului, luase cu dânsul volumul de medicină legală a lui Vibert și pe tot drumul citise partea referitoare la cazurile de *pseudomanie* atât de frecventă la copii, și văzuse că e o manie care se vindecă, dacă nu cumva e o primă manifestare a unei nebunii care are să progreseze... În *speță*, după ce ascultase pe băiat, pe ceilalți oameni, între care și pe moș

Grigore, venit și el la primărie, își făcuse convingerea deplină, Nu mai încăpea nicio îndoială că era vorba de *predromele* unei alienațiuni în toată regula: vorbă fără șir, oareșcare temperatură, halucinații, lighioni, pisică pe care

p aude ciripind, caz tipic... De aceea, după. ce sfătuiuse

* pe părinții băiatului să se poarte blând cu dânsul, aducându-și aminte de o dovadă peremptorie, chemase din nou pe băiat, îl pusese să caște gura și, pipăindu-i cerul gurii cu degetul arătător, zisese procurorului: „Uite, bagă degetul și pipăie... mai la stânga... Simți o protuberanță a palatului?” „Da”, răspunse procurorul complet edificat.

Această ultimă dovadă, venită după explicările doctorului, ilustrate cu citațiuni din autorul la-ndemână, risipiseră toate îndoielile domnului procuror. Urcându-se în trăsură se felicitase de admirabila idee ce avusese de a trimite după doctor și, înduișat de vădita și zgomotoasa deznădejde a păgubașului, dăduse poruncă primarului, notarului, șefului, încet, ca să nu fie auzit de grupul de oameni, care stau mai deoparte: „În orice caz, voi supravegheați.

Vedeți dacă vreunul face cheltuieli mai mari decât de obicei...”

Niculăiță stă pe prispă dus pe gânduri, cu tâmplele-n tre mâini... Deodată sare în sus... Și-a adus aminte că jumătatea de coală din care făcuse fișicele i-a rămas în buzunarul cojocului... Și i se pare că aceasta ar fi cea mai puternică dovadă de găsirea banilor. Dă fuga în odaie și caută prin buzunare, caută... Și negăsind hârtia iese în curte și începe să strige la surori, prinde pe frati-su Ilie și-l bate peste mâini:

— La ce mi-ai umblat în buzunarele cojocului? la ce, hai? la ce umbli în alea ale mele?...

Copilul țipă. Mama cheamă în ajutor pe bărbatu-său și amândoi îl cuprind, unul de-o mână, altul de alta.

CUPRINS

puiul; **s** g's **s** „**g** S 5

moartea lui castor **f** 11

nicușor 17

blana lui Isaia: **g**:s 25

BIETUL TRIC. î!!...! î **g** 34

privighetoarea **g g** 38

GHEORGHIȚĂ AL ANGHELINII.: J:! 41

NICULĂIȚĂ MINCIUNĂ...; î: 53